

Univerzita Pardubice

Fakulta filozofická

**Tetování u Romů v České a Slovenské
republice**

Ivana Michálková

Bakalářská práce

2009

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Katedra sociálních věd
Akademický rok: 2008/2009

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE (PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Ivana MICHÁLKOVÁ**
Studijní program: **B6703 Sociologie**
Studijní obor: **Sociální antropologie**

Název tématu: **Tetování u Romů v České a Slovenské republice**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Studentka se ve své bakalářské práci bude zabývat fenoménem tetování u Romů v České a Slovenské republice. Hlavním tématem je zjistit motivy a význam tetování a zaznamenat interpretaci jejich nositelů. Práce bude zpracována na základě terénního výzkumu. Téma bude zpracováno dle následující osnovy:

- 1) Úvod
- 2) Metodologie (zúčastněné i nezúčastněné pozorování, polostrukturované a nestrukturované rozhovory, fotodokumentace, bibliografická metoda)
- 3) Formulace výkumných otázek
- 5) Historický kontext tetování
- 6) Funkce, význam, motivy tetování
- 7) Vězeňské tetování
- 8) Tetování jako projev rodinných vztahů
- 9) Komparace s ne-romskými tetovanými
- 10) Závěr

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: tištěná/elektronická

Seznam odborné literatury:

Bosáková, R.: Tetování žen, DP na FSV UK 2002

Ferguson, H., Procterová L.: Umění tetování, Praha- Rebo Productions 1998

Hübschmannová, M.: Můžeme se domluvit, Univerzita Palackého

Kapr, F.: Tetování a jeho význam pro posouzení osobnosti mladistvých s porušenými sociálními vztahy, in Československá psychologie, 1973

Křížová, D.: Tetování a jeho sociálně psychologické aspekty, DP na FF UK 1996

Nováček, O.: Tetování a tetování, Brno – Moravské nakladatelství 1937

Rychlík, M.: Tetování, skarifikace a jiné zdobení těla, Nakladatelství Lidové noviny 2005

Široký, V.: Tetováž a smysl života, in Protialkoholický obzor, 1982, č. 17

Velkoborský, J.: „Problém tetování u kriminálních osob mužského pohlaví“, in Československá psychologie 10, 1966, č. 6, s. 576

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Zbyněk Andrš
Katedra sociálních věd

Datum zadání bakalářské práce:

30. dubna 2008

Termín odevzdání bakalářské práce:

31. března 2009

prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.
děkan

L.S.

PhDr. Livia Šavelková, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2008

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne 30. 6. 2009

Ivana Michálková

Název práce: *Tetování u Romů v České a Slovenské republice*

Anotace

Práce se zabývá fenoménem tetování Romů v České a Slovenské republice. Hlavním tématem je význam a symbolika nejčastějších motivů tetování, jejich funkce a interpretace. Cílem výzkumu je zjistit, nejčastější motivy a význam tetování u Romů, jakou úlohu ve výběru, symbolice atd. hraje pobyt ve vězení a s tím související speciální techniky a omezení vězeňských tetování. Také se chci zabývat souvislostmi mezi rodinnými a partnerskými vztahy a konkrétními vzory jednotlivých tetování. Významnou roli v mé práci bude hrát fotografická dokumentace. Např. porovnání symboliky tetování s interpretací tetovaného, nebo srovnávání a hledání variací nejčastějších motivů.

Klíčová slova: Romové, Cikáni – tetování – vězení

Title: *Gypsy Tatting in the Czech and Slovakian Republics*

Annotation

This work is about the phenomenon of Gypsy tatting in Czech and Slovakian republics. The main subject of this work is the meaning and symbolic of the most repeated motives in tatting, their functions and interpretations. The object of my research is to find out the role of tatting in Gypsy society. What part of Gypsy tattoo phenomena is defined by staying in prison, especially in the case of tattoo techniques and control of tattoo in a prison. Also I want to talk over about connections between family and tattoo design in exceptional cases. For this research is very important the photographic documentation, for example the comparison of symbols with the interpretations of the respondent, or the comparison and variations of motives.

Keywords: Gypsy – tattoo – prison

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu mé bakalářské práce Mgr. Zbyňkovi Andršovi, za odbornou spolupráci, cenné rady a trpělivost. Děkuji také všem respondentům, díky nimž tato práce vznikla, zvláště pak Majce Červeňákové za pomoc a asistenci při některých rozhovorech na slovenské Spiši. Velké díky patří také Martinovi Karvayovi za podporu a pomoc při vzniku této práce a také Petrovi Drábkovi za poskytnutí jeho fotografií a doprovodu při některých návštěvách Slovenska.

OBSAH

1. Úvod.....	8
2. Metodologie	10
3. Historie	12
3.1 Původ tetování	12
3.2 Historie tetování v „západní společnosti“	14
3.3 Tetování za komunismu	17
3.4 Historie romského tetování	22
4. Vězeňské tetování	22
4.1 Sociální problematika a vězeňské tetování	22
4.2 Tetování jako živý vězeňský fenomén	24
4.3 Technika vězeňského tetování	29
5. Tetování a partnerské - rodinné vztahy	31
5.1 Tetování a partnerské vztahy – láska, odloučení a vzpomínka.	31
5.2 Tetování a rodinné vztahy – rodinná spřízněnost, ochrana a památka	34
6. Současná podoba tetování.....	37
7. Nejčastější motivy tetování.....	42
8. Závěr	48
9. Seznam literatury	50
10. Seznam respondentů	52
11. Seznam příloh	52

1. Úvod

Bakalářská práce pojednává o fenoménu tetování u Romů v České a Slovenské republice, snaží se tuto problematiku postihnout komplexně a poukázat na některá její specifika. Stručným historickým úvodem projdeme přes pohled na archaickou formu tetování - skrze dějiny tetování v západní euroamerické společnosti - ke kapitole o tetování během komunismu. V této práci budu zkoumat především tatuáž ve vztahu k vězeňskému prostředí - rodinným vztahům, tedy k tématům, která jsou s romským tetováním ponejvíce spojena. Názornými příklady přiblížím motivace nositelů, význam a funkci tetování. V posledních kapitolách se zaměřím blíže na motivy, vzhled a atraktivnost tetování v současnosti.

Důvodem je jak uvádí Budilová s Jakoubkem skutečnost, že *„většina autorů hovoří o „Romech“, aniž by specifikovali, jakou populaci popisují ... jestli jsou míněni Romové jako etnická skupina vyznačující se společnou identitou, mluvčí romštiny, či například implicitně rasově definovaná populace (Budilová, Jakoubek, 2007, s.20).“* V práci, jak ještě několikrát zdůrazním, používám obecné označení „Rom“ pro slovenské Romy (na území Čech a Moravy žijí např. taktéž olašští Romové). Tohoto zobecnění jsem si vědoma, neboť se nesoustředím na romské etnikum jako celek, ale především na konkrétní osoby a tetování. Dále musím zmínit, že téma, které jsem si vybrala, nebylo ještě jakkoli odborně zpracováno. Vycházela jsem především z literatury, která se zabývá různými aspekty tetování. V žádném mně dostupném zdroji nebylo blíže pojednáno o fenoménu romského tetování, proto by bylo dobré toto téma zevrubněji a obsáhleji rozpracovat.

Proč jsem si vybrala k napsání práci o romském tetování? Jedním z důvodů je fakt, že velký počet Romů vlastní tetování, od jednoduchého obrázku k rozsáhlé tatuáži. Druhým důvodem je jedna z respondentek, která poté co mi vysvětlila proč se nechala tetovat, mě nadchla rázem

tohoto zvyku, jeho až skoro magickou podstatou a emocionálním výrazem. (obr. 1)

Obr.1: Vytetované slovo Jarmila je jméno matky respondentky, které si nechala udělat z tohoto důvodu, cituji: „*Nechala som si to vytetovať keby sa matke niečo stalo, abych mala na ňu pamiatku*“ (respondentka č.1: K.T. 2007: osobní sdělení).

Tato práce se bude chtít přiblížit k pravé povaze romského tetování bez předsudků, jako k součásti lidské kultury všeobecně. Na několika případech se pokusím najít určité vrstvy chápání tatuáže. U Romů nalezneme tu část, která je velmi intuitivní a citová, takřka s magickým nádechem. Vzácné je taktéž to, že narozdíl od rigidní modernity tetování je u Romů tetování živoucím fenoménem i z hlediska toho, že romské tetování je výhradně amatérským výtvozem. Má za sebou příběh, který je vyslovený kvalitativně esteticko-symbolicky – tedy svojí podobou promlouvá k společnosti – k člověku. Budu se snažit vhlédnout do tradičního chápání tatuáže a jisté pomalé transformace, která je odvislá od moderních tendencí v romské subkultuře. Dopracujeme se tedy k tetování jako fenoménu, který u Romů není nijak explicitně definován, ani interpretován. V práci bych chtěla pracovat s jevem - tetováním, jako něčím ne samo o sobě existujícím, ale vždy v návaznosti na příběh, motivaci či kontext, v kterém je tetování definováno. Na jednotlivých

fotografiích, dokážeme rozpoznat několik vlivů: nápodobu (tradování formy tatuáže), ale také spontaneitu, která má mnohokrát větší vypovídající hodnotu, než koncepty a mistrovská dokonalost tetování v současnosti. Poukazuje na život člověka, jeho strasti, bolestnou minulost, nebo naopak na lásku a oddanost.

V tomto úvodu si upřesněme, kam se práce bude snažit ubírat. Na jedné straně zde stojí archaické tetování, které mělo několikanásobnou funkci. Na druhé straně je modernita v tatuáži, která se častokrát vyznačuje mistrovskou dekorativností a realismem. Nejde zde o to napasovat tetování Romů do jisté kategorie, ale poukázat a naznačit kudy se ubíralo a kam směřuje. V jedné z kapitol se dostaneme k technice. Ta se například neliší od primitivních forem, avšak u kapitoly, jež se zabývá současností můžeme narazit na kopírování motivů, které jsou uprostřed současných trendů. Je jisté, že tatuáž se dnes vymanila z normativního pohledu společnosti, ta se zčásti liberalizovala a poskytla místo pro dříve zatracované formy sebevyjádření. Proto bych se nechtěla blíže zabývat reflexí ze strany netetovaných, jejich pohledů, ale více se zaměřit na nositele tohoto umění. V rozhovorech, které jsem uskutečnila, se vyskytlo mnoho proudů vnímání, ale vždy je spojuje sžití se s vlastním tetováním. To pak není vnímáno, jako něco mimo mne, ale mnohem více jako součást, spíše já samotné. Uvědomme si proto, že pokud v této práci zkoumáme tetování, jsme ponejvíce na antropologické rovině bádání, neboť právě fenomenologicky se tetování stává více než značkou - erbem, ale samotným nositelem.

2. Metodologie

Výzkum probíhal ve dvou lokalitách, na východním Slovensku v oblasti Spišské Nové Vsi, konkrétně v obcích Rudňany, Letanovce, Velká Lomnice a dále na jižní Moravě – ve městech Hodonín a Brno.

Slovensko jsem během tohoto roku, kdy jsem výzkum prováděla, navštívila třikrát, a to vždy zhruba na týden. Použila jsem metodu nezúčastněného pozorování, neformální a polostrukturované rozhovory, z nichž jsem si některé nahrávala na diktafon. Dále je velmi důležitou součástí výzkumu samotná fotodokumentace, která zachycuje nejčastější motivy tetování mužů i žen různých věkových skupin. Pomocí těchto obrazových dokumentů jsem mohla zkoumat konkrétní motivy tetování. Dané lokality jsem na Slovensku navštěvovala po dobu čtyř let a díky tomu jsem snadněji komunikovala s některými respondenty. Tetování je velmi intimním jevem, tudíž samotná fotodokumentace či rozhovory vždy neprobíhaly hladce. Někteří respondenti, kteří mne neznali blíže, mne podezřívali, že informace a dokumenty takto získané zneužiji.¹ Požádala jsem také o spolupráci informátorku z obce Rudňany, díky které jsem získala zázemí a s níž jsem navázala blízký osobní vztah. Pomohla mi vést některé interview v romském jazyce. Rozhovory probíhaly buď u dotazovaných doma, nebo v bytě mé informátorky. Počet respondentů, který svolil k fotodokumentaci přesáhl třicet, šest z nich mi poskytlo rozhovor, čtyři dialogy jsem zaznamenala na audio nahrávce. V počtu dotazovaných převažovali muži, ale oslovila jsem i dostatečný počet žen. Všechny respondenty jsem o své práci informovala a ujistila je, že mé závěry a rozhovory budou anonymní a jejich výpovědi budou použity jen pro tento účel. V rámci ochrany respondentů v práci používám pouze jejich iniciály. Na tento popud se většina z oslovených přestala zdráhat a posléze více či méně spolupracovali.

Většinu respondentů jsem oslovila právě na východním Slovensku, ale sama pocházím z Hodonína, tudíž i zde jsem měla možnost tematiku doplnit. Již delší dobu jsem zde v kontaktu s romskou rodinou, díky níž jsem mohla práci ucelit. V prostředí vrstevníků znám taktéž mnoho Romů, s nimiž nebyl žádný problém vést dialog a snadno spolupracovat.

¹ Především novináři překrucují a zneužívají získané informace.

Také jsem navázala několik kontaktů v Brně a v jedné z kapitol přiblížím příběh brněnského Roma- tatéra.

Jak probíhaly a na co se zaměřovaly mé rozhovory? Zaprvé mé otázky směřovaly vždy úměrně ke zkoumanému, například pokud se dotazovaný vyjádřil kladně k tomu, že se nechal tetovat ve vězení, pokračovala jsem dál v tomto duchu (faktory sociální, ochranné, hierarchické – viz vězeňské tetování). Zadruhé jsem se podívala blíže na emociální, sociální a duchovní podtext tetování, srovnávala jsem možné perspektivy a předpoklady, které tatuáž doprovází (dle teoretických pramenů), se skutečnými důvody, které mé dotazované vedli k tomuto aktu. Nakonec se pozastavíme u technik tetování a jejich běžné realitě, taktéž u nejčastěji používaných instrumentů.

Poslední zastávkou, kterou absolvujeme jsou nezdary v práci, neboť častokrát se stanou nepředvídatelné, nebo nechtěné události. První příklad: při jedné z návštěv Rudňan jsem měla možnost poznat postarší Romy, kteří byli bohatě potetovaní. Fotodokumentace a rozhovory se však nemohli uskutečnit, jelikož jsem je, již při druhém příjezdu do lokality, nepotkala. To z důvodu jejich pracovních příležitostí mimo bydliště, nebo zadržení policií, vazbě a kriminálu. Jinou překážkou se mi stali respondenti, u kterých jsem nezískala důvěru, nebo jsme se blíže nepoznali. Jejich výpovědi byli kusé a zcela ne k věci, nebo úplně odmítali odpovídat, či se nechat vyfotografovat.

3. Historie

3.1 Původ tetování

Pro úplnost práce je podstatné vycházet z archaických kořenů tetování, ty nám poslouží ke komplexnímu charakteru práce, využiji je jako výchozí bod pro objevování tajemství tatuáže u Romů.

Tetování představuje zajímavý, mnoha významový a funkční fenomén, vyskytující se téměř ve všech kulturách, který stojí vedle skarifikace, deformací těla, mutilace atd. na stejné lidské vášni – přetvářet, krášlit své tělo a to od nejstarších dob až do současného, mnohdy okázalého uměleckého pojetí. Zajímavý je fakt, že výzkumy mnoha antropologů nám ukazují, že tetování bylo u přírodních národů normou. Pokud žena z jihoamerického pralesa byla konfrontována s nahým Španělem, který neměl tetování, byl jí buď k smíchu, nebo jej považovala za zvíře (Rychlík, 2005). „*Muž, který není zjizven, vypadá jako prase nebo šimpanz* (Rychlík, 2005, s.19).“ V chápání národů, které se tetovaly, byl člověk oddělen právě tatuáží od okolního světa – přírody. Tetování lze dosadit do nejranější fáze lidské kultury a rasy (Sinclair, 1908, s.378). Někteří badatelé nám předkládají a explikují metafyzické koncepty: tetování bude člověku ponecháno i po úmrtí, do takzvaného dalšího posmrtného života. Kupříkladu indiánské obyvatelstvo amerického státu Dakota věří, že bez tetování (na čele, či zápěstí) se jejich duše nemůže vydat na cestu do posmrtného života – popř. zasnění (Sinclair, 1908, s. 365).² Tato víra je spojena například s posmrtnou tatuáží především u mužů. Ti, kteří si za svého života nestihli vyzdobit své tělo byli po úmrtí dotetováni, aby je tato ozdoba chránila v posmrtném životě. Rituál se udržuje dodnes v Ásamu (indická provincie, kultura Nágů), nebo mezi Inuity (Rychlík, 2005). Narozdíl od tohoto mystického náhledu, který je spojen s posmrtným životem jsou někteří tetovaní muslimové (dle Koránu je tetování zakázáno) přesvědčeni (nebo se tím ospravedlňují), že po smrti je sežehnou i s tetováním plameny, aby vstoupily do ráje očištění (Sinclair, 1908, s.363).

Zde je možné se pozastavit nad transformací funkčnosti tetování od magické roviny, přes socializaci k pouhé estetičnosti, nikoliv ve smyslu vývojovém (což by nás zavedlo k mnoha spekulacím), ale v průřezu

² O této problematice pojednávají blíže např. historik Wilfrida D. Hambly, nebo Henryho Ferguson, či Milada Ganguliová.

postojů. Tetování nám může sdělit mnohé o vnímání světa a hodnotách různých etnik a národů a o jedinečnosti charakteru samotných nositelů. Některé případy prezentují tetování jako sakrální fenomén, který je součástí přechodových rituálů, či zasvěcení³ a na druhé straně pak moderní dobou přetvořené vnímání tatuáže, jako okrášení povrchu těla, tedy k pouhé estetické funkci. Pro moji práci je například důležité určit, jak vnímají tetování Romové, jakou roli hraje v jejich životě. Nechci se nijak pokoušet o paušální a kategorické soudy, ale spíše o predispozice – proč se jedinec nechá tetovat? Co ho vede k tomuto chování a expresi?

3.2 Historie tetování v „západní společnosti“

Za vůbec nejstarší zmínku o tetování lze považovat evropský nález mumie tzv. Ötziho, na kterém jsou patrné čárky a křížky, které mohli mít terapeutickou funkci (Rychlík, 2005). První zmínky o tetování máme zprostředkované antickými autory (Hérodotos z Halikarnásu), kteří mluví o kulturách, jež se takto zdobily – Thrákové. V antickém světě bylo tetování také hojně praktikováno, do těchto končin tatuáž doputovala z Persie a Egypta. Tetování byli především otroci, což posléze uplatnili i Římané, kteří jej vnímali nejen jako stigma, ale narozdíl od Řeků se tetovali i lidé z vyšších společenských kruhů a příslušníci legií, kteří se dostali do kontaktu například s Thráky (Bosáková, 2002). V Evropě byli i další národy, které takto krášlily svá těla, mluvíme o Britech, kteří si svůj zvyk udrželi až do příchodu Normanů (Rychlík, 2005). Popřípadě i u Dáků, Galů, Gótů či Iberů můžeme vystopovat zmínky o tetování.

Obecné přijímání tetování se změnilo s nástupem monoteistických náboženství v Evropě a na Blízkém východě. Judaismus, křesťanství i islám tetování zakazují. Například ve Starém

³ Až dodnes můžeme registrovat u mnoha přírodních národů takto důležitou funkci tetování.

zákoně se píše: „*Nad mrtvým pak nebudete řezati těla svého, a žádného znamení vyrytého na sobě neučiníte* (Rychlík, 2005, s.200).“ Dále: „*A brady své nebudou holiti ani těla svého řezati* (Rychlík, 2005, s.200).“ Hledáme-li zmínky o tetování dále, nalezneme v českém ekumenickém překladu (1985) tuto pasáž: „*Nebudete svá těla zjizvovat pro mrtvého, ani si dělat nějaké tetování* (Rychlík, 2005, s.200).“ Přesto však tetování zůstalo v oblibě u některých uzavřenějších komunit. Například od dob prorokových bylo u některých etnik tetování častým jevem. Především se jednalo o tetování ženské, neboť představovalo symbol krásy. Tatuáž byla a je u Beduínů, Tuaregů, či Berberů praktikována dodnes (Rychlík, 2005). V samotné Evropě opět stoupl význam tetování v 11. a 12. století. Většinou bylo tetování úzce spojeno s náboženstvím, jelikož se stalo symbolem, možno říci suvenýrem z křížových výprav do Svaté země (Ferguson, Procterová, 1998).

Rozkvět umění a obluby tetovat se v západní společnosti je spojen s námořnictvím, které vrcholilo v 18. století. Nejen, že se „kérky“ (jednotlivá tatuáž) stávají památkou na zámořské objevy (od Maorů, z Melanésie, z Polynésie), nebo na daleké mořeplavby a na návštěvy přímořských metropolí. Tetování je samostatně žijícím organismem, v tomto údobí a prostředí vyrůstají velké tetovací salony (Londýn, Marseille, Šanghaj, Bombaj, Hamburk, Antverpy, Buenos Aires, nebo Alžír), vzniká jedinečný styl, který používá jednoduché vzory, jako palmy, kotvy, iniciály, lebky atd. (téma – život na moři). Ty se postupem času přetvářely do konkrétnějších konotací, kde například palma symbolizovala jižní moře, dnes je její význam dotvořen do symboliky bezstarostného života vůbec. Jiný příklad je trojice: kotva - kříž - srdce, které jsou: nadějí – vírou – láskou ve svých významech. Tento trend tetování brzy zaplavil i Spojené státy, kde vznikl i první tetovací strojek (Rychlík, 2005).

Jestliže v Americe v první polovině 20. století tetování vzkvétá, v Evropě (tetování i romské je rozšířeno především v Řecku, Itálii,

Skandinávii, Britských ostrovech a na Balkáně, hlavně námořníci, trestanci) je zneužita označovací funkce tetování v nacistických a komunistických koncentračních táborech.

V současném tetování v západní společnosti je velký zájem o umění (tetování) „kmenových společností“ tzv. tribal art, kterému se také nevhodně říká primitivní umění (Salzmann, 1999). Margo DeMello označuje 60. léta jako „renesanci v tetování“, jelikož velké společenské uvolnění na americkém kontinentu, přeneslo fenomén tetování z dělnických a kriminálních kruhů k takzvané „middle class“. Právě tento zlom silně ovlivnil podobu tatuáže, objevily se nové vlivy, tzv. "nu skool" – výše zmíněný tribal art, abstrakce a fantasy. Zdůrazňuje proměnu od asociálně laděných konotací k postmodernímu vnímání tetování, jako presentaci osobní identity (hnutí New Age, feministická spiritualita, ekologická hnutí atd.) (DeMello, 2003, s. 48-49). Existuje velká tendence se přizpůsobit určitým subkulturním vzorcům, které v postmoderně existují, tedy tetování jako doprovodný – rituální prvek, který odkazuje na sociální příslušnost jedince. Dalším faktorem dnešní tatuáže je uměleckost, snaha o provokaci, či extravaganci, sebevyjádření, nebo neverbální dialog s okolím, to vše v závislosti na socio-kulturním zázemí jedince.

Tetují se nejrůznější typy lidí, často umělci, lidé ze showbyznysu, rockeři atd. Téměř v každém městě jsou tetovací salony, existuje i mezinárodní organizace tatérů založená v 80. letech, konají se různé tetovací festivaly apod. (Kostecká, 2000). Pohled na tetování ze strany společnosti se změnil z kriminálního cejchu k určité součásti lidské snahy o sebeidentifikaci. Trend mluví jasně, například z výzkumu Vodičkové je čitelné, že většina jejich respondentů tatuáž nijak neodsuzuje, i v případech, že ji nepovažují za estetickou, nebo za rozumnou alternativu k obvyklým způsobům krášlení těla.

3.3 Tetování za komunismu

Souhrnně lze říci, že vnímání tetování se vždy odráželo od nároků, které na něj kladla společnost. Status tetování tak většinou úzce souvisel s politickým, sociálním a etickým klimatem dané doby. Jestliže např. v 11. století mohlo mít tetování u poutníků do Svaté země hluboký náboženský význam, tak v komunistickém Československu se naopak mohlo dostat na úplně opačnou stranu hranice. Tetování se, jako tolik dalších věcí, dostalo na komunistickou „černou listinu“, z toho důvodu se nejčastěji tetovalo ve věznicích a nebo doma. Bylo odstrčeno na okraj společnosti a tabuizováno, nestačilo je jenom „zakázat“, bylo nutné tatuáž zcela vyškrtnout ze společenského života, dát jej do roviny s kriminalitou, toxikomanií, hazardem atd. Postup, který aparát zvolil, byl v podstatě jednoduchý.

První předpoklad je vytvoření tabu, zařazení tetování do etického kontextu, respektive politicko-ideové základny. Cituji: „...a s vývojem k asociálnosti, končí často negativním přístupem k současné společenské situaci a nezájmem k pokrokovému rozvoji společnosti. Tak se tito lidé pomalu, ale jistě vyřazují z řad společensky ukázněných pracujících a zařazují do podskupiny, kterou někdy nazýváme „živly“ (Šnajdr, 1984, s.771).“

Citovaným slovem „živly“ je jak všichni víme myšleno mnoho různorodých societ, které spojuje asociální povaha. D. Šnajdr je specifikuje takto: „Většinou jde o manuální pracovníky, často recidivisty bez seriózního světového názoru a solidního přístupu ke společenským potřebám (Šnajdr, 1984, s.771).“

Tetování rovná se asociálnost. Tetovaný člověk si ve skutečnosti tvoří své vlastní stigma. „Logicky“ jde o člověka společensky nepřizpůsobivého, dokonce možná nebezpečného a nedodržujícího pravidla slušného chování. Hlavní je ukázat, že tetování je neslučitelné s akceptovatelným společenským chováním. Pořídít si tetování znamená

cíleně provokovat společnost a dobré mravy. Tetovaný člověk nemá a ani nemůže (protože je tetovaný) mít vhodné politické smýšlení.

Ve druhé fázi jde o to společnosti dokázat jak je tetování nesmyslným – iracionálním aktem, tedy nevratnou chybou a absurdností. cituji: *„Když se dotazuje po motivaci, proč se pracovník dal tetovat, dostává odpověď, že většinou tetováž provedl z hlouposti a za provedený skutek se stydí, nebo je mu i nepříjemná tato otázka, nebo to provedl z nerozvážnosti... (Široký, 1982, s.37)“*

Častým motivem v odborných publikacích je právě otázka smyslu tetování. Odpověď je vždy stejná - tetovaná osoba provedla svůj „čin“ z mladické hlouposti, nerozvážnosti a unáhleně. Je potlačena logická stránka věci. Na tabu tetování se nabaluje další část, a to že tetování je iracionální. Neexistuje rozumné odůvodnění proč si pořídit tetování. Tetování je chyba a zodpovídané osoby svého neracionálního rozhodnutí následně litují.

Další logický krok v tabuizaci objektu je jeho napadení skrze útok na uměleckou kvalitu, cituji: *„U pozorovaných mužů šlo o jednotlivé obrazy bez valné umělecké hodnoty (laciný suvenýr, nebo produkt naivního umění (Šnajdr, 1984, s.773).“* Tetování nemá žádnou uměleckou hodnotu, naopak je kýčovité, nevkusné a často v sobě obsahuje prvky naivity. Tetování je iracionální...tudíž i bezcenné.

Dále autor pokračuje nejenom v útoku na uměleckou hodnotu a význam tetování všeobecně, cituji: *„Původní smysl tetování se- jako znak bojovnosti, zaslíbenosti, oddanosti, výjimečnosti a náležitosti ke kmeni, kastě, náboženské skupině, pohotovostní stigma (krevní skupina u příslušníků SS, čísla vězňů v koncentračních táborech za II. světové války, ozdobné pojetí dávných dob- mění v dnešní době ve známku protivenství a vzdoru, trvalý znak naivity či agresivity.... (Šnajdr, 1981, s.7).“*

V mnoha člancích se nacházejí drobné narážky tohoto druhu. Tetování jako neracionální a zakázaná věc je spojováno s věcmi, které

podvědomě vyvolávají negativní reakci. Jako by tetování bylo už z nějakého historického principu čímsi zapovězeným. Přímá paralela mezi SS, koncentračními tábory a tetováním zcela určitě není náhodná.

Čtvrté zastavení poukazuje na intelekt tetovaných, je to přímočarý výboj na individuální kvality, cituji: *„Základní informace o tetovaných-školní vzdělání. Zde jsem zjistil, že do zvláštní školy chodilo 5,8% z celkového počtu tetovaných, neúplnou osmiletku má 39,2%, úplnou osmiletku 52,1%, střední školu bez maturity 2,3% a jen 0,6% uzavřelo studium na střední škole maturitou. Mezi tetovanými nebyl nikdo s vysokoškolským vzděláním (Velkoborský, 1966, s.565).“*

Jakkoli se komunisté snažili potlačovat tetování, zcela jej vymýtit nemohli. Proto mu v rámci tabuizace musel být vymezen určitý prostor. A pokračujíc v iracionální logice, mu bylo dáno místo mezi spodinou. Tetování se dávalo do přímé (ač nepřímou) spojitosti s nízkou inteligencí. Zajímavé je, že v rámci „výzkumu“ jediná zkoumaná osoba nedosáhla vysokoškolského vzdělání. Jako by vysoká inteligence přímo vylučovala možnost tetování. Naopak tetování je vhodné pro zaostalé, nevzdělané a nekvalifikované jedince. Opět se zde promítá prvek komunistické logiky. Tetování je nesmyslné, proto je vyhrazeno pro hloupé a nerozvážené osobnosti, které pak samozřejmě svého činu litují.

V pátém kroku se završuje počaté dílo a společnost tak projektuje skrze tetování hanbu, načež využívá psychických labilit, psychopatologických předpokladů a sociálního zázemí, cituji: *„Tetování vznikají ve velké většině při pobytu v nápravném zařízení. ...zjistily jsme zajímavou tetováž, která byla projevem jejich postoje k životu. U obou byla vytetovaná francouzská věta „Je suis perdu“ (jsem ztracen) a tím sami prokázali ztrátu svého životního stylu a smyslu. ...Souhrnně můžeme říci, že by se na první pohled zdálo, že tetováže jsou jen projevy nízké inteligence nebo projevy autoagrese, ale jak jsme ukázali na našich dvou případech – jsou projevem ztráty smyslu života (Široký, 1982, s.38).“*

„Pocházejí většinou z defektních rodin, jednoduchých a sociálně slabých rodin, jsou často lehce duševně zaostalí, vzdorní a provokující chováním, vystupováním i nápadným zevnějškem (Šnajdr, 1981, s.7).“

Konečná fáze tabuizace objektu a také poslední krok budování iracionality. Tetování je přímo spojeno s deviací. Ze samotného tetování je udělána deviace a vlastně „značka“ deviantů. A jako deviantnímu prvku jsou mu přiřazeny odpovídající doprovodné jevy - alkoholismus, nízká inteligence, sociálně slabé prostředí, duševní zaostalost atd. Dokonce se mu připisují i tak za komunismu neakceptované prvky jako fetišismus a sadismus, citují: *„Kdybychom se pokusily hodnotit obsah tetování z hlediska psychopatologického, pak v tetovážích odsouzených osob silně vystupují prvky fetišismu, sadismu, exhibicionismu. Obsah ovšem ovlivňují i sklony k alkoholismu (Velkoborský, 1966, s.566).“*

Tetování tak není pouze iracionálním rozhodnutím slabých jedinců, v tomto případě je dokonce potencionálně nebezpečné. Cílem je vyvolat nezvratný odpor k tabuizovanému. Pořídit si tetování znamená porušit vše, na čem řádná společnost stojí, tím je vyvoláván pocit provinění. Tetování tak znamená porušení nejzávažnějších společenských tabu v obecném kontextu.

Zcela poslední pojistkou k zavržení tetování je úplná stigmatizace nositelů. „Označkování“ se pak dostávají do kruhu výčitek svědomí, citují: *„Většina takto tetovaných mívá totiž se svou kůží problémy, snaží se obrazy a nápisy ukrýt pod šaty; činí pokusy zbavit se jich samostatně (cigarety, brusky, kyseliny, zásady)...(Šnajdr, 1984, s.771)“*

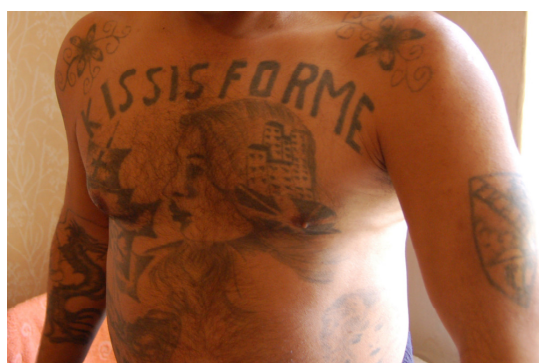
Kdyby náhodu nezabrala žádná z výše uvedených metod, je tu ještě poslední pojistka - bolest. Tetování je neodstranitelné stigma a chce-li se jedinec tohoto iracionálního rozhodnutí zbavit, musí použít extrémní metody. Co jiného je a jak působí představa člověka, který si sám své tetování snaží odstranit pomocí hořících cigaret, kyselin, zásad a dokonce i brusky. Pod výrazným prvkem zastrašování je navíc skryta ještě jedna rovina. Tetování je mytizováno, v tomto představení hraje

hlavní roli prvek neodstranitelnosti. Z tetování se stává děsivé znamení bolesti, hanby, výčitek a iracionality, je permanentní a neodstranitelné.

Na závěr této kapitoly popíši takřka vzorový a zástupný příklad komunistického přístupu k „živlům“. V mém výzkumu jsem na otázky týkající se komunistické represe slyšela především ohlasy, které se vyjadřovaly o totalitě kladně, neboť vždy bylo zaměstnání a tudíž i peníze. Na druhé straně víme o případech, které se těmito vzpomínkách vymykají, konkrétně u osob, jež vyčnívaly a svojí nekonformitou provokovaly, či se prostě nechtěly zapojit do pracovního procesu. Vraťme se k příkladu: Respondent (č.2: J.P. 2008) ve svém bouřlivém mládí neměl zaměstnání, živil se drobnými krádežemi, načež po zatčení putoval přímo do vězení. Splňoval známý koncept příživníka, který parazituje na společnosti. V kárnici si nechal udělat své první tetování, po propuštění a opětovném zadržení další a další. (obr.2, 3) Tento příběh je zástupným, neboť příživnictví bylo nejčastějším řešením jak se vypořádat s asociálními jedinci.

Obr.2

Obr.3

3.4 Historie romského tetování

Na závěr historických rozměrů práce shrneme stručně přibližnou historii tetování u cikánské/romské populace. Původ romské/cikánské kultury není zcela objasněn. Avšak dle výsledků výzkumů srovnávací lingvistiky patří do indoevropské rodiny. To je patrné především z jazykových rozborů romských dialektů, které se velmi podobají novodobému jazyku hindu. To badatele přivádí k soudu, že i romské/cikánské obyvatelstvo pochází ze severozápadní Indie a jejich exodus byl zapříčiněn některým z hladomorů, válek, živelných pohrom (Horváthová, 1963), které pravděpodobně novodobou Indii sužovaly. V těchto oblastech (přestože je tetování známé po celé Indii) a ve stejných sociálních vrstvách společnosti je tetování známé a užívané především napůl kočovnými, nebo loveckými společnostmi, které lze identifikovat jako dávné bratry Cikánů/Romů (Sinclair, 1908).

Cikáni/Romové se na své cestě a na mnoha zastávkách setkávali s různými národy, které tetování praktikovaly, nebo naopak zakazovaly. To pak formovalo i jejich přístup k tatuáži, v některých oblastech se z Cikánů/Romů stali i pověstní tatěři, např. v Egyptě (Sinclair, 1908). V Evropě můžeme rozpoznat vliv na kulturu tetování u Cikánů/Romů především z balkánského poloostrova, či od křesťanských poutníků. V místech - krajích kde se později Cikáni/Romové usadili se častokrát inspirojí motivy námořníků a trestanců.

4. Vězeňské tetování

4.1 Sociální problematika a vězeňské tetování

Podívejme se zblízka na problematiku kriminality a zločineckého jednání v kontextu tatuáže. Uvědomme si, že v kriminálech končí

především nepřízpůsobiví a asociální jedinci, kteří inklinují právě k jednaní, jež je nekonformní. Mohli bychom zde o mnohém pochybovat, neboť sama jsem zaregistrovala mnoho případů, kde se tetování objevuje již v dětských, nebo diagnostických ústavech, proto je dráha mladého člověka určena již od raného dětství a tetování jej doprovází, cituji: *„Podnět k tetování vzešel zpravidla od kamarádů, u mladších šlo většinou o napodobování starších a zkušenějších, kteří zaujímali ve skupině vedoucí postavení (Kapr, 1973, s.214).“* F. Kapr dále píše, mladiství v dětských domovech vidí v potetovaných „hrdiny“, tetují se tedy proto, aby se jim vyrovnali (Kapr, 1973). Nejedná se zde o sociální studii na téma kriminality, ale je důležité se zmínit o tom, že tetování není důsledkem pochybné povahy člověka, ani důsledkem asociálnosti, může se stát pouze normou pro bytost vycházející z poměrů, v kterých je tetování běžnou skutečností. Posléze se však tento jedinec dostane do majoritní společnosti a je předurčen absolvovat kariéru vyvrhele, neboť ve svém dětství nepochopil, jaký může mít tetování dopad pro pozdější život a kam se jím ve společnosti zařadí. To může implikovat stud a hanbu, kterou si může nést do konce života (viz níže).

Častokrát existuje rovnice: společensky nepřijatelný jedinec rovná se kriminálník rovná se „pokérovaný zjev“, tetování je projev jeho sociálního statusu. Sice se tento pohled pomalu mění, ale stále přetrvává v původní podobě. Tetování však není jen důsledkem kriminální povahy individua, ale také díky těmto předsudkům i jeho příčinou. Je přímo spojené s některými kruhy, v nichž se tyto živly pohybují – viz výše. Avšak toto nejde paušálně aplikovat, jak se tomu snažil především komunistický aparát. Odsoudit tetování na úroveň doprovodného jevu kriminálních tendencí je zcela nesmyslným předsudkem, který se hodil minulé totalitě k jasné kategorizaci nekonformních občanů. Cituji autora studie, která se z části na tento jev zaměřuje: *„Dnešní tetování má více účelů a důvodů, z nichž duševní nákaza, mladistvá nerozvážnost, dlouhé chvíle lidí žijících pospolu (věznice, kasárny), není na místě*

posledním...nejčastěji nalézáme dnes tetování u cikánů, u kočovných komediantů, vojáků, pasáků, prostitutek, některých řemeslníků, ale hlavně u námořníků a trestanců (Nováček, 1937, s.17).“ V této citaci je zmíněna určitá paralela mezi jedinci, kteří se nechávají tetovat a societou, která je takřka spojena s kriminální minulostí. Jde tedy o komedianty, vojáky, pasáky, prostitutky etc. a především o Romy, kteří jsou taktéž chápáni jako ti, kteří se pro „kriminál“ narodili.

Tento pohled se, jak výše zmíněno, stal takřka fenomenálním v dobách totality, která ve snaze vymítit kočovný způsob života, hromadně nahnala Romy do kárníc a vytvořila takřka mytologii kolem tatuáže a Romů všeobecně. Takto zvolená taktika byla účinná, všimněme si toho, že do dnešní doby jsou takto nastavené parametry v majoritní společnosti aktuální. Zdůrazňuji tyto aspekty z důvodů existence sociálních kruhů, které jsou uměle vytvořeny, aby jednoduše rozpoznaly jedince a tím jej nenechaly vystoupit z předurčené „kasty“.

4.2 Tetování jako živý vězeňský fenomén

Tetování ve vězení je tradičním způsobem trávení volného času trestanců. Cituji respondenta pro ilustraci: „*V base je nuda, nuda, velmi nuda, niekedy sa dalo, ale teraz sú drahoty* (respondent č.3: D.P. 2009: osob. sdělení).“ V kárnicích je pro nově dorazivšího mnoho způsobů jak ukrátit dlouhou chvíli, jedná se o vyprávění historek mezi spoluvězni, čtení knížek a kreslení, ale to po několika letech strávených v kriminále každého omrzí a nastupují různé jiné nevázanější zábavy, mezi něž patří právě tetování. (Nováček, 1937). Právě z dlouhé chvíle počala nepsaná „tradice“ tatuáže v kriminále. Z mého výzkumu vyplynulo totéž, všichni z respondentů uvedli, že dlouhá chvíle je to podstatné, co je ke „kérkám“

vedlo. Avšak tatuáž se rozrostla v něco typického pro zkušenost trestance a na úroveň doprovodného jevu u hierarchických struktur ve vězení.

Vězeňské tetování plní kromě zábavy i další funkce (viz výše). Vězňové se snaží co nejvíce zapadnout do nové komunity a tetování je k tomu dobrým prostředkem. Pokud jde člověk poprvé do „basy“, ihned jej tam ostatní rozpoznají, neboť je častokrát nepotetovaný, nebo nepoužívá tak specificky vyhraněnou symboliku vězeňských „kérek“. Používané symboly fungují pro všeobecnou sebe-identifikaci trestance, používané motivy většinou vyjadřují „... *jak ten daný trpěl v rukou spravedlnosti*“ (Bosáková, 2002), tedy kolikrát byl člověk trestaný, nebo také vyjadřují jeho zájmy, vlastnosti, utrpení či náboženské představy atd.

Motivy a znaky jsou častokrát kopírovány a předávány dál mezi vězni a proto se dá mnohokrát mluvit o „jednotné estetice“. Díky tetování a jeho symbolice si vězeň získává větší respekt, to nejenom ve smyslu, kolik bolesti snesl, ale také zdůrazňuje jeho mužnost, „*znaky ethnicity, spáchané činy, sociální stratifikaci a skupinové členství* (Rychlík, 2005, s.235).“ Například ruské věznice mají velmi propracovaný systém této symboliky: „*Piráta s nožem v zubech ... znamená, že je vězeň sadista, hořící kříž, že prahne po odplatě, ... prezident Boris Jelcin ... že muž dosti pije* (Bosáková, 2002, s.18),“ hvězdy na kolenou, znamenají, že se ten daný neklaní před nikterou mocí, brouci reprezentují štěstí v loupežích, černo bílý diamant – půlku života stráveného ve vězení (Banerjee, 1992), taktéž orel reprezentuje v prostředí ruské mafie sílu a hrdost (Zrůstová, 2008).

Pro některé trestance je právě šikovná ruka a talent na kresbu příslibem lepších vězeňských poměrů protože ten, kdo umí alespoň trochu malovat, si získá od ostatních úctu a může si ve vězení něco málo vydělat, nejčastěji ale dostane za malý obrázek kávu nebo tabák. Ti kteří se tetování věnují delší dobu mají dokonce několik předem namalovaných obrázků, vězeň si vybere motiv, který se mu líbí, obrázek mu pak otiskne

na zvolené místo a vytetuje. Samotné tetování je pak často obchodem ...„*Keď máš tovar, tak ti spravím, bez tovaru sa nedá*“ (respondent č.3: D.P. 2009: osob. sdělení) nebo protislužbou.

Další součástí vězeňského života jsou dozorcí, kteří jako zástupci státu a vězeňského pořádku dohlížejí na dodržování pravidel. V „kriminále“ je tetování zakázáno, tudíž i dozorcí musí proti aktu tetování podnikat určitá opatření. Avšak vězni jsou velice vynalézaví a opatrní. Na jedné straně mi informátor řekl, že cituji: „*Oni nič nemajú proti tomu*“ (respondent č.3: D.P. 2009: osob. sdělení), v kontextu vnitřního obchodu ve vězení, ale na druhé straně v případě infekčních onemocnění jsou vůči tetování důslední. To demonstruji na druhé výpovědi, cituji: „*... jeden dáva pozor či bachár neide, bachár keby vedel, tak já dostanem tricať dní⁴, aj ten čo tetuje , aj ten čo dáva pozor*“ (respondent č.4: R.M. 2008: osob.sdělení). Příklad nám ukazuje dvě strany vězeňského tetování, jeho každodenní průběh a „snahu“ o jeho zakázání.

Obr.4

Obr.5

Fotografie č.4 a č.5 (Rudňany, 2008) - velká změť motivů je typická pro tetování z vězení, jednotlivé „kérky“ se vrství a navzájem doplňují.

⁴ Třicet dní samoty

Obr.6

Obr.7

Tetování muže na fotografiích č.6 a č.7 (respondent č.5: P.H. 2008) jsou zcela přeplněny ženami, nejsou to pouze milenky tetovaného, ale také jeho příbuzné - matka, sestry.

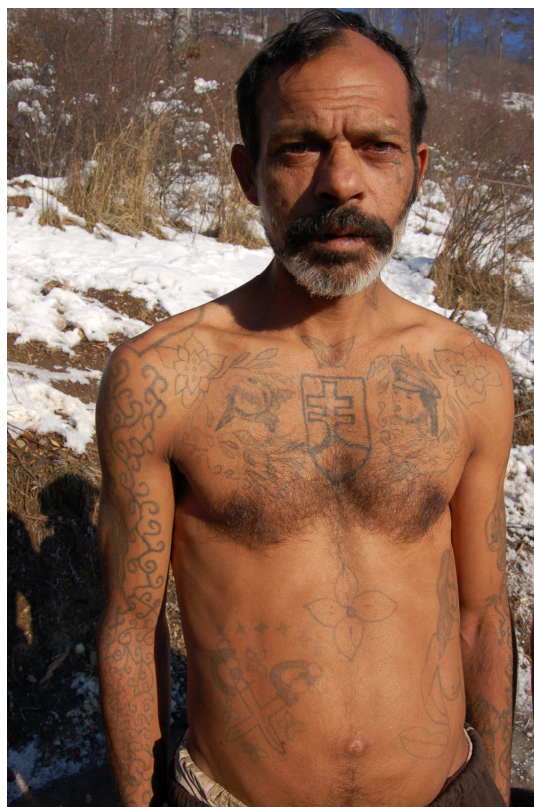
Obr.8⁵

Fotografie č. 8 (respondent č.6: J.R. 2007) - typicky romanticky stylizované cibulovité věže, počet věží je spojen s délkou trestu a tetování odkazuje na konkrétní věznici – Rožmberk. Taktéž na obr. 9 (respondent č.5 P.H.)

⁵ Autor fotografie Petr Drábek

Obr.9

Obr.10

Obr. 11

Na fotografii č.10 si všimněme slz, které jsou vytetované pod víčky „*Nechal som si to spraviť, akože pláču za ženů*“, (respondent č.4: R.M. 2009: osob.sdělení) respondent dále uvedl, že toto tetování viděl u spoluvězně a také slovenského národního znaku, který si nechal obkreslit z občanského průkazu.

Obr. 12

Zde na obrázku č.12 (respondent č.3: D.P.) si všimněme vytetovaného Ježíše a nápisu „*Bože pomoz mi*“ (viz níže nejčastější motivy tetování - náboženská tematika).

4.3 Technika vězeňského tetování

Popišme blíže techniku, která je pro vězeňské tetování typická. Nástroj k zanesení barvy se připravuje takto: sice stačí samotná jehla (základ – jednoduché vpichování), ale většinou se sváží tři jehly (konkrétní příklad, ve kterém respondentovi byla vytvořena „kérka“, až patnácti svázanými jehlami dohromady). Ty se někdy připevňují na dřívka, načež tento nástroj připomíná tužku. Taktéž se dnes rozšířilo tetování pomocí takzvané „muklovské mašinky“ (Vodičková, 2009), jedná se o propisovačku s jehlou, na kterou je přidělán motorek. Vyspělejší strojky se vyrábějí z „... přehrávačů, walkmanů, elektrických holících strojků, nebo elektrických zubních kartáčků, na něj je napojena kytarová struna (nejlepší je prý struna G) nebo jehla na šití ...“ (Vodičková, 2009,

s.46).“ Další možnou technikou je nařezávání pokožky skalpelem, popř. nožem, načež se do rány vtírá barva.

Samotné tetování probíhá takto: jehla se namáčí do barvy a posléze se pod kosým úhlem vpichuje do pokožky (používané jsou předlohy, ale tetuje se také bez nich). Nejčastější barvou je tuš, v lepších případech čínská, či německá, kterou je však těžké pořídit. Existuje také mnoho různých náhražek tuše, která je jeduprostá, je to například krém na boty, roztavené podrážky bot – gumová pryž, nebo popel smíchaný ve vodě, avšak toto nahrazení sebou nese větší riziko infekce – taktéž infekčních onemocnění. Infekce jako taková je ve vězení největším rizikem během tetování, zdravotní důsledky se mohou nést po několik let – nebo mohou vést k úmrtí, sice jsou i tradiční způsoby jak se vyvarovat infekčnímu riziku, které jsou užívány dodnes: používá se moč, která se přimíchá do barvy, opalují se jehly a často se mění (Nováček, 1937), avšak rizika nelze eliminovat zcela.

Prevence vzniku infekce a onemocnění je dle mých respondentů prostá: „... *dakomu spravia a to opuchne a to je infikované, podľa toho spáli ti ihli, spáli sa to a potom môžeš urobiť, pokal nemáte spálené ihli, tak to nemožete* (respondent č.3: D.P. 2009: osob. sdělení).“ Jednoduché opálení jehel a jejich namáčení do vody je nezákladnější obranou proti mikroskopickým bakteriím. V pozdější fázi, pokud tetování opuchne, se používá různých mastí. „*Péče o čerstvé tetování spočívá v mazání indulonou, nebo vazelínou v kriminále běžně dostupnou* (Vodičková, 2009, s.33),“ ty však nemají vždy zaručené výsledky jako například speciálně určené přípravky, které se užívají v tetovacích salónech.

5. Tetování a partnerské - rodinné vztahy

5.1 Tetování a partnerské vztahy – láska, odloučení a vzpomínka.

Začneme zcela prozaicky, neboť jeden z prvních a romantických důvodů, proč se nejen Romové nechávají potetovat, je zamilovanost a její potvrzení. Zprvce bych se chtěla zaměřit na tetování, které si dva mladí nechají udělat společně, aby ukázali, že tento rituál stvrzuje jejich společnou budoucnost, poznali, že ten druhý je jejich doživotní partner.

Romové, které jsem měla tu možnost potkat se vyjadřují o lásce a partnerských vztazích, jako o něčem takřka neměnném a stálém. Tetování má pak úlohu nesmazatelného důkazu tohoto citu, je to určitý rituál jehož absolvování se stvrzuje skrze stvárnění něčeho abstraktně-emocionálního do „kérky“. Materializace citů např. lásky, která je svojí povahou nehmotná a těžce popsatelná, je skrze tetování pro partnery něčím reálně souvztažným, což je možné přirovnat na rovině alegorické například ke svatbě, nebo k zásnubám. Díky svému výzkumu se mohu opřít o několik případů tohoto souvztažného doživotního důkazu vzájemné lásky. Jedna mnou dotazovaná dívka popsala důvod svého tetování na líci, takto: její partner měl na líci vytetovanou jednoduchou tečku, to byl popud, aby si nechala udělat tentýž motiv a tím potvrdila existenci jejich partnerského vztahu. „*Som si spravila, abysme také isté mali. Už je moj chlop ta čo?*“ (respondent č.1: K.T. 2008: osob. sdělení)

Další podobou partnerských tetování je pouze jednostranné vyjádření citu, tedy milenec popř. milenka si nechá udělat tetování, buď s nevyjádřenou symbolikou (srdce a podobné motivy), nebo s konkrétní (jméno - iniciály, obličej milovaného atd.). Taková forma tetování pak funguje opět na bázi materializace naplněného, či nenaplněného citu, vzpomínky na něj, nebo samotné tužby. Popíšu teď případy, které se k těmto důvodům tatuáže váží. Jedna respondentka mi pověděla o své

„kérce“ toto: „*Nechala jsem si to spravít, že už jsem veděla, že s ním budu žít* (respondentč. 7: L. Č. 2008: osob. sdělení) (obr.13)“.

Obr.13

Na rameni vytetované jméno „Šimon“ je zcela jasně rozluštitelným poselstvím. V tomto případě je jasné, co tetování vyjadřuje a co znamená. Pro respondentku neodstranitelnost tetování koresponduje se vztahem, který má stejnou kvalitu. Výpovědní hodnota je završena tím, že tato „kérka“ byla vypíchána samotným nositelem jména a partnerem, tudíž zde již není místa k pochybování nad charakterem a motivací aktu tatuáže (taktéž obr.13).

Jiným případem je příběh mé informátorky z Rudňan (respondent č.8: M.Č. 2008), která si ze zlosti vytetovala na ruce písmeno „M“. Tomuto aktu předcházel rozchod s přítelem a „M“ je iniciála jeho jména.

Dalšími příklady jsou implicitně vyjádřené partnerské a milenecké city pomocí symbolů (obr.14-17). Jak se výše zmiňuji k pohledu ze strany komunistické ideologie, jsou „kérky“ považovány především za naivní a primitivní formu tetování, avšak symboliku tyto teze nijak nesnižují. Vyjadřují pro respondenty něco důležitého, cosi, co stojí nad obecně definovanou estetikou a pojetím kýče. Tetování tak nefunguje samo o sobě, ale vždy v návaznosti na představovaný cit, nebo vztah.

Obr. 14 (Rudňany, 2008)

Obr. 15 (Hodonín, 2008)

Obr. 16⁶ (Letanovce, 2007)

⁶ Autor fotografie Petr Drábek

Obr. 17⁷ (Rudňany, 2008)

5.2 Tetování a rodinné vztahy – rodinná spřízněnost, ochrana a památka

Na začátku této kapitoly se opět zastavíme nad tendencí generalizovat. Jak jsem uvedla výše, je nejen množství romských subkultur a subskupin, které nebyly a nejsou totožné. Právě rodina je dalším členem – subskupinou, kterou je možno rozeznat v koloritu romského etnika. Rodiny se od sebe navzájem odlišují zvyky jako například rituální čistota a nečistota, výchova dětí apod. (L. Budilová, M. Jakoubek, 2007).

U Romů je rodina tím nejdůležitějším v životě, sama jsem se setkala s tetováním, které je spojené s rodinnými vztahy nejvíce. Pojetí rodiny je u Romů odlišné. Nukleární rodina zde není uzavřeným celkem, nikdy nefunguje jako samostatná jednotka v panoramatu celé společnosti,

⁷ Autor fotografie Petr Drábek

ale jako „rozšířená rodina“ (*fajta*). Avšak u fenoménu tetování se tato sociální inklinace nepromítá. Pro Romy je otec a matka, popřípadě děti, tím nejpodstatnějším, a tudíž i nejčastějším motivem tetováním ztvárněným. Několik příkladů čím se tetování může stát : může být výrazem vděku, který je z pozice syna-dcery pochopitelný, může být památkou na rodiče, kteří zemřeli či své děti opustili - stesk při odloučení, nebo snaha o jejich lepší přechod na onen svět a posmrtný život, cituji: „*Mnoho lidí si nechává tetovat podobizny svých blízkých, čímž zčásti zachovává jejich blízkou přítomnost, ... Vystihnout bolest ztráty* (Zrůstová, 2000, s.42).“ Tetování pak slouží jako smiřovací rituál, který je spojen s nejtěžším okamžikem lidského života, tzn. smiřovací rituál se smrtí a se zemřelým.

Příběh, který bude následovat, popisuje tetování jako důsledek nelehkého dětství a stesku po matce. Během mého výzkumu jsem se setkala s dívkou (respondent č.9: N.C. 2008), která mi ke svému tetování na levé ruce pověděla toto (viz.příloha č.1): V raném dětství ji zemřel otec, poté její matka začala žít s druhým mužem, alkoholikem, který její matku bil. Ta se o N.C., skrz váhu vlastních problémů, přestala starat, načež se N.C. začala toulat a tudíž ji stát matce odebral, šla do dětského domova – to ji bylo šest let. Zde si N.C. nechala vytetovat dvě písmena - „M“ (znamená matka) a „N“ (její jméno), to se stalo v jejích 14 letech, když ještě matka žila, dále si všimněme na obrazové příloze písmen D. a J., které representují její sourozence (obr. 18).

Obr. 18

V dalším vyprávění (viz příloha č.2), které odkazuje na mateřskou lásku, se starší žena (respondent č.10: P.P. 2008) o příběhu svého tetování zmínila takto: Když bylo jejímu synu sedm let, strhla se v osadě rvačka, při které jeden policista – náčelník stříkl jejímu synovi do očí slzný plyn. To ji tak rozzuřilo, že jeho uniformu roztrhala, hodila ji do pece a navíc jej udeřila deskou. To se hned vrátilo v podobě ročního trestu pro P.P. Ve věznici si nechala udělat tetování – „miujem ťa Junduš Čuču“, Junduš je jméno jejího syna a Čuču označuje jejího manžela (obr. 19).

Obr. 19⁸

6. Současná podoba tetování

Současností rozumějme především dobu, kdy v České republice skončilo období totalitní režimu. Tedy konec let osmdesátých až po současnost, v které je tetování všeobecně takřka módním fenoménem.

V případě romských komunit se tetování nestalo jen odrazem kriminální minulosti, ale také častou kratochvílí ve všedním životě. Přestože se dnes tetování stalo profesionální formou umění, u Romů stále převládají amatérské techniky tatuáže. To především z důvodů finančních, kdy kvalita provedené „kérky“ je přímo úměrná ceně. Proto se dnes můžeme setkat s různou estetickou úrovní tetování. Na jedné straně jsou lidé, kteří si své tetování nechali udělat před mnoha lety, pokoutně a mimo všechny společenské konvence. Na druhé straně existují

⁸ Autor fotografie Petr Drábek

umělecky a technicky dokonalé práce. Tento propastný rozdíl je častokrát popudem k opravení zašlých „kérek“, zdokonalení, nebo kompletního předělání práce, což se týká i Romů. Je třeba si uvědomit, že tetování, které bylo nekvalitně provedeno, nekvalitní barvou, je po několika letech podobné skvrně, nebo nečistotě.

Zajímavou součástí tetovacích praktik Romů je amatérský charakter jejich prací. Narozdíl od ne-romské populace, která je především závislá na tetovacích salónech, které jsou vybaveny nejmodernějšími strojkami a barvami, jsou Romové spontánnější. V osadách nejsou salony, které ostatní navštěvují, ale lidé se tetují navzájem. Dokonce ti, kteří nemají žádné kreslířské předpoklady jsou po ruce tetují-li se např. záda.

Není to ideální stav, proto romskou levnou alternativou k celé problematice, a zároveň k finančním obtížím, jsou lidé, kteří čas od času cestují do osad a tím si přivydělávají. Technika je amatérská, někdy bývá na lepší, někdy na horší umělecké úrovni. Podobně cestující byli i tatěři v Indii, kteří po krajích putovali a vydělávali si tatuáží (Ferguson, Procterová, 1998), jako například v Gudžaráthu v severozápadní Indii, kde se tradičně tetovalo. Dle A.T. Sinclaira je zajímavá sociálně-kulturní podobnost romského/cikánského obyvatelstva blízkého východu a Evropy, které hojně užívá tatuáže, a nízkých vrstev indické společnosti (polokočovně–lovecké kmeny), které nejen tetování znají, ale lze u nich rozeznat podobné motivy. Bez ohledu kde v Indii se tyto subkultury nachází, spojuje je vždy sociální status a způsob života (Sinclair, 1908).

K tomuto obecnému osvětlení současné situace bych chtěla uvést dva příklady. První je ze slovenské Spiše. Jedná se právě o Roma, který si přivydělává tetováním, jezdí po osadách, kde tetuje především své rodinné příslušníky, nebo na doporučení. Jedna z mnou dotazovaných dívek si od tohoto tatéra nechala na zádech „vykérovat“ růži (obr.20). Ta jí stála 50 slovenských korun, což u tak malého tetování je pro ni adekvátní, v salónu by dala o řád výše. „*Už od dětství som chcela mať*

niečo vytetované, a tady ten, čo tetuje tu má rodinu, chodí sem, tak som mu povedala (respondent č.111: M.P. 2008: osob. sdělení).“

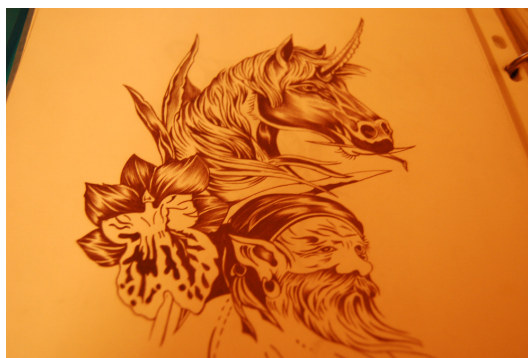

Obr. 20

Druhý příklad patřící do této podkapitoly je z Brna. Zdejší romský tatér (respondent č.12: V.T. 2009), kterého jsem kontaktovala, měl již od útlého věku vztah ke kresbě, proto se i později začal věnovat tatuáži, neboť ta byla i perspektivním způsobem obživy. Dva roky provozoval tetovací salón v Bratislavské ulici, vedle Muzea romské kultury, dnes je na volné noze – konkrétně tetuje na zakázku. Používá profesionální barvy, strojek, nikdy tuš, tím je podmíněno, že dané „kérky“ budou finančně náročnější. Někdy za ním chodí Romové, kteří jej však prosí o tetování ze známosti, či za menší obnos, ale náklady a živnost jako taková mu nedovolí, aby slevil. Většinou tedy byli jeho zákazníci Ne-romové. Svoje motivy (obr.21, 22) si častokrát obkresluje z časopisů, aby svým zákazníkům nabídl ty nejčastěji používané kresby na kůži a tím si zajistil finanční jistotu a zájem. Je zřejmé, že existuje určitý estetický úzus a líbivost tetování, které jej nutí jít s platnou dobou a představami o tatuáži.

Obr. 21

Obr. 22

Samotní Romové tyto tendence vnímají, proto se dnes můžeme setkat u Romů s tetováním, které je poplatné ne-romským tématům a estetice. Konkrétně mluvím o ornamentech (např. neo-tribal), figurálních kresbách (např. osobnosti), dále fantasy (např. draci), biorganického stylu (např. H.R.Giger)⁹ a politických symbolů (především anarchistických).

Tetování často hraje roli socio-politické příslušnosti, proto si někteří Romové nechávají tetovat anarchistické symboly (popř. antifašistické), tato inklinace je zcela logicky odvoditelná. V českých zemích a na Slovensku je problematika vzrůstajícího pravicovému extremismu a rasové nenávisti aktuální, proto se Romové právoplatně cítí ohroženi. Ponejvíce mladí se po různých diskriminujících, násilných zkušenostech, či pro ochranu slabších identifikují s levicovými radikály, či subkulturou *punk*, *techno*, atd. Anarchismus pak nabízí alternativu k lepší semknutosti oproti menšině rasistů. Neboť narozdíl od pravicových extremistů jsou anarchisté proti jakékoli rasové agresi, či diskriminaci. Tetování se pak stává buď iniciací do subkultury, nebo souhlasem s levicovou ideologií či pouhým vyjádřením sympatie.

⁹ H.R. Giger je významným představitelem moderního umění, jeho práce dali vzniknout tzv. biomechanickému stylu, který je charakteristický prolínáním organických a mechanických motivů. H.R. Giger se proslavil především technikou air-brush, umožňující velmi detailní a realistickou malbu, dále vytvoření výtvarného modelu bytosti z filmu *Vetřelec*, nebo celou uměleckou výpravu pro film D. Lynche *Duna*.

Obr. 23

Obr. 24

Obr. 25

Obr. 23 – Respondent (č. 13: L.P. 2009) popisuje tetování: HNF, zkratka – Hrdinové Nové Fronty (Hudební punková skupina). Obr. 24 – Nedokončený znak punkové kapely Visací zámek (nedokončený z důvodu odchodu, přeražení tatéra z „pasťáku“, kde se respondent nacházel). Obr. 25 - Velké tiskací písmeno A, symbol anarchismu (ve věku 14 let si tento znak respondent vytetoval sám z nudy, potajmu na toaletách).

Dále se zmíníme o dnes populárních motivech rapových hvězd ze zahraničí. Povětšinou hlavně mladí Romové inspirováni afroamerickou kulturou a hudbou (hip-hop, break dance, rap, skateboarding atd.) si nechávají tetovat motivy, které vlastní jejich oblíbený interpret, nebo stylizované jména hvězd, písní, alb. Tento trend je u mladých Romů nejvíce užívaný, neboť jsou jim afroameričtí interpreti vzorem, proto je mladí napodobují (nejenom v tetování, ale i v oblékání, chování).

7. Nejčastější motivy tetování

Před tím, než se začneme věnovat blíže motivy tetování u Romů volně přeložím z článku A.T. Sinclaira, jaké byly nejčastější motivy tetování u primitivních kultur. „*Jednalo se především o jednoduché značky – rovné, rozvlněné, „zig zag“, či obloukovité linie, spirály, trojúhelníky, háky, kruhy, půlkruhy, stuhy, podkovy, zubaté okraje, hvězdy, tečky atd. Složitější obrazce: ryby, ještěři, bájní ptáci, draci, démoni, lidé, rostliny, stromy, želvy, zvířata, hmyz, prsteny, náramky, náušnice, náhrdelníky, vousy, kníry, listy, zuby, květy, rohy, kříže, diamanty, tisíce motivů hvězd, kruhů, čtverců, růží ... atd.* (Sinclair, 1908, s.383)“

Forma a předobrazy tetovaných témat je tak široký, jako výše zmíněný seznam a samotné výtvarné umění. U Romů tomu není jinak, jak jsem výše zmínila v posledních desetiletí se i romské estetické a symbolické chápání tatuáže mění, a to směrem k všeobecně užívaným stylům a tématům. Pokračujme dále k prvnímu pozastavení - náboženské motivy a jejich vztah ke skutečnosti.

Pokud používáme slovo náboženský, musíme si upřesnit jakou religiozitu máme na mysli. Romové v České Republice a na Slovensku jsou především křesťané, v místech, kde jsem dělala nejintenzivnější výzkum - na slovenské Spiši, Romové ponejvíce inklinují k letničnímu hnutí. Přestože se hlásí k různým křesťanským směrům jsou u Romů stále velice živým fenoménem původní náboženské praktiky a představy, které nejsou zahrnuty v žádném celku. Jedná se o určitý systém magických, rituálních praktik a pověr, které jsou součástí profánních záležitostí - každodenního života. Pro objasnění je to pragmatický přístup k Bohu, cituji: „*Víra je zde vnímaná jako výměnný artikl ve smyslu Do ut des „dávám, abych dostal“* (Podolinská, 2007, s.60-61),“ samotná komunikace je zažívána silně emocionálně a taková je i jejich religiozita. Dalšími magickými prvky, které můžeme rozeznat je magie slova

(proklínání atd.), milostná magie, ochrana novorozenců a také revenantismus (víra v bytosti tzv. *mule* duchy mrtvých předků) (Švecová, 2008).

Tetování, které je inspirováno křesťanskou tematikou, bylo rozšířeno i na Balkánském poloostrově, kde se nechávali tetovat starší ženy. Tyto "kérky" byly většinou ornamentálního rázu, umístěné na viditelném místě - na pažích (Rychlík, 2005).

Narozdíl od této tradice se Romové nechávají tetovat konkrétními obrázky a symboly, které znázorňují, buď Ježíše Krista a Pannu Marii, nebo tradiční kříž či rybu. Tento rozdíl ukazuje na romský náboženský život, který je především okázalý, ve smyslu excentralizace religiozity, proto je také tetování doprovodným prvkem. Znázornění svatého obrázku, pomocí tatuáže, je možno identifikovat na mnoha úrovních. Začneme-li od vězeňských tetování a nápodoby - opakování viděného motivu, nebo obrácení na víru v kárnici. Přes potvrzení víry v běžných, či religiózních okolnostech, až k rituálně magické praxi. Bez ohledu na tyto předpoklady je tetování vždy jasným poselstvím o víře.

Obr. 25¹⁰ (Veřká Lomnica, 2008)

¹⁰ Autor fotografie Petr Drábek

Obr. 26 (Rudňany, 2008)

V další části se věnujme rozdílům, které jsou u tetování již od jeho počátků a ve všech kulturách. Jsou to rozdíly mezi tatuáží u žen a mužů. Začneme tím mužským, které je o poznání mnohem bohatší a dalo by se jej nazvat dekorativnějším. Jako se M. Rychlík zmiňuje ve své knize je tento jev paušální (Rychlík, 2005) (pokud se v dané kultuře muži tetují, jak víme existují národy, kde jsou tradičně tetovány pouze ženy). Romové mužského pohlaví se mnohdy nechávají tetovat po celém těle, od ornamentálních vzorů, přes slovní motivy k vyloženě obrázkovým „kérkám“. Právě bohatěji zdobené tělo mužů má několik zřetelně rozpoznatelných důvodů - mužská kriminalita, jejich vzájemná rivalita, důkaz mužství a autority. Navíc z mého výzkumu vyplynulo, že dívky nepovažují ženské tetování za estetické, avšak u mužů je hodnotí velmi pozitivně, neboť vyjadřuje sílu a mužnost jeho nositele (logicky tyto vlastnosti nejsou u žen ničím až tak potřebným).

Na druhé straně je mnoho romských žen tetováno taktéž, ale odlišným způsobem, jsou to buď velmi malé „kérky“, či motivy, které lehce esteticky dotvářejí krásu ženy. To konkrétně načrtnu na „znamínkách krásy“, které jsem rozpoznala nejenom u žen. Jedná se o

malou(é) tečku(y) na obličejí, které připomínají pihy, nejčastěji se tyto *cheval'i* (romské označení) nechávají tetovat na líci, bradě, či v oblasti nad rty (na fotografii č. 28 má žena vytetované „znamínka krásy“ na všech třech zmíněných místech). Jak samo jméno napovídá, vyjadřují krásu nositelky(e), či potvrzení partnerského vztahu (viz výše). Především jde o ozdobnou záležitost, což je ženskému tetování nejvlastnější. Tedy nekomplikované, estetické, či jemné je tetování ženy, které lze postavit do opozice k rozsáhlým tatuážím muže. Cituji: „*Symboly, nápisy i mnohočetné obrazy byly umístěny na rozmanitých místech těla kromě obličeje. Zde jsme našli u dívek jenom tzv. „pihy krásy“. Chlapci měli potetovány horní končetiny, zejména předloktí, méně často dolní končetiny, záda, články prstů a břicho. ...Zřídka u děvčat zjistíme rozsáhlé hyzdící shluky kreseb nebo pobuřující nápisy na viditelných místech* (Kapr, 1973, s.211).“

Obr. 28

Na závěr této kapitoly shrneme motivy a symboliku tetování, nesnažím se však o kategorizaci. Popíšeme si jevy, které je možno interpretovat, to znamená, že mají jakýsi příběh, cosi co stojí nad

samotným ornamentem, či znakem. Tetování, které žije v lidech. Častokrát nestačíme postřehnout význam, který bývá mnohem jednodušší, než se může zdát, neboť cituji: „...*tetování lze porozumět jako symbolu, který je ustálený v sociální interakci* (Zrůstová, 2008, s.33).“ První a snad nejjasněji rozpoznatelné jsou vězeňské motivy, není nemístné je takto přímo nazvat, přestože mají velice pochmurnou povahu. Ta se projevuje náměty kreseb, které odrážejí prostředí kárnice, od černého humoru, přes nihilismus, k pornografii atd. Přesto mají své kouzlo, přirovnáme je k art- brute, naive art. Samotný akt je nad estetickou, či technickou dokonalostí. Co jsou motivy vězeňského tetování nelze jasně říci, bývají odlišná, ale lze je rozpoznat díky určité syrovosti (jak techniky, tak významem) a ponurosti. Jasně identifikovatelné poselství lze rozpoznat ve jménech měst, či samotných věznic, kam byli umístěni. K době pobytu se zas váží věže (typicky ruská cibulovitá kopule, romantická stylizace – viz výše obr. 8, 9).

V další kapitole jsem se pozastavila u tetování a vztazích v rodině, mileneckých, mezi lidmi. Mluvíme o portrétech a jménech, ale také o motivech, jejichž význam zná jen majitel tetování. Mohou být zcela naivní - srdíčka a růže, k velmi povedeným pracím. Motivy buď explicitní - jméno, či implicitní - symbol, vždy zástupné. Znázorňují něco mimo - abstraktní cit, formálně, do jakýchsi parafrází.

Pojďme dál k čistě různorodým motivům, u nichž už není možno postihnout škálu tetovaných předobrazů. První co u dekorativních kreseb a rozsáhlých výjevů můžeme postřehnout, je snaha o dokonalost. Stylů a motivů je nespočet, od zvířecích (muži – tygři, orli, vlci, hadi, ženy – mořští koníci, kolibříci, delfíni), přes hororové a fantasy (draci, trpaslíci, skřítky, smrtky, démoni atd.), přes typografické (citace, vtipné nápisy, jména blízkých, iniciály, jména spolků).

Obr. 29 (Veľká Lomnica, 2007)

Obr. 30 (Rudňany, 2009)

Obr.31 (Veľká Lomnica, 2009)

Pokračujme dál k motivům zcela specifickým, které není možné interpretovat, neboť častokrát i samotní majitelé tetování mají pochybnosti o jejich významu. Nepovedená tetování, nebo nedokončená se pak stávají šifrou s mnoha skrytými smysly. Člověk nedokáže odkrýt formální řád. Není také výjimkou - spíše pravidlem, že tyto „kérky“ nejsou žádnou chloubou majitele, spíše pravým opakem.

8. Závěr

V celé práci jsem zmínila několik příběhů, motivů tetování. Na závěr této práce bych se pokusila o určité shrnutí. Je nesmyslné se jakkoli snažit o generalizování romského tetování. Právě různorodost je jeho kvalitou.

Práce jako taková pak slouží k poskytnutí určitého rámce pro další výzkum, především ten terénní, neboť velké množství odlišných témat, uměleckého zpracování, stylizací je tak obrovská, že ji nelze postihnout v její rozmanitosti. Jediné o co jsem se snažila, bylo poukázat na vlastnosti romského tetování. Určité prvky, které jej spojují, které stojí za samotnou estetickou funkcí a mluví k těm, kteří je spatří.

Romské tetování není umění statické, není to pouhý obrázek na kůži, skrývá se za ním mnohem více a právě "to viděné" je to poslední důležité. Vědomá složka člověka - jeho paměť a city se stávají vnějškově skutečné, tetování je pak mostem mezi myslí a tělem. To co je éterické se materializuje přímo na tělesné schránce člověka. Proto častokrát mluvíme-li o symbolice tetování nevystihneme jeho charakter. Tetování jde dál, je více než symbolem, ale zhmotněnou myšlenkou- vzpomínkou-citem. Narozdíl od autorky práce- *Tetování a jeho sociálně psychologické aspekty* cituji: „*Mít“ tetování znamená vlastnit určitou věc. Prostřednictvím tohoto „mít“ lze uskutečňovat a zažívat stav „být“*“(Křížová, 1996, s.29)“ - nepovažuji tetování za věc, kterou lze vlastnit. Ze svého výzkumu zdůrazňuji, že romské tetování má další rozměr, který nepracuje s tatuáží, jako s majetkem. Z důvodů čistě prozaických, tetování není vlastněná věc, ale člověk samotný. Nejde jej odosobnit a poukázat na něj například jako u automobilu, či mobilního telefonu.

Romové, které jsem během výzkumu měla tu šanci oslovit se k tetování jako celku nijak zvlášť nevyjadřovali - tetování mluví samo za

sebe. Neukrývají za nimi žádné komplikované koncepty - oni sami v nich nežijí. Zdá se, že „kérky“ mají pro ně samotné mnoho blíže nevyslovitelných poselství - jako vzpomínky a záchvěvy minulého nejsou vyjádřené. Avšak i ty fungují jako znamení pro okolní svět, jako vepsané memoáry, nebo zamyšlení. Tyto základy, které jsem měla tu možnost poznat mě přivedly k určitému srovnání, fenomenologické parafrázi. Cituji: „Značky na tele mali však svoj význam predovšetkým ako súčasť kolektívneho života spoločenstva. Znamenali prináležitosť k presne definovanej skupine, rodu alebo klanu a miesto na tele získavali počas rôznych rituálov (Tižík, 2003, s.17-18).“ Tetovací rituál preliterálních kultur je možno položit na úroveň vedle romského chápání tatuáže, neboť tu existují nepopíratelné analogie. Tetování u Romů je takřka oděvem par excellence, vnějškovou hranicí mezi Já a Ono, řečí beze slov a projevem autority, takřka stejné projevy, jako u přírodních kultur. Toto je však pouhá parafráze, nemohu si zde dovolit udělat jakousi přímou linii, neboť by byla chybná. Na druhé straně se tomuto srovnání častokrát neubráníme.

Výše jsem se zmínila o detabuizaci tatuáže, ale u Romů jsme ve stejné rovině jako před revolucí. Rovnice jako Rom – potetovaný - kriminálník je ve společnosti mnohokrát často citována, jakožto rigidní myšlenkový úzus. Tato práce se primárně zaměřila na nové chápání romského tetování, jeho umělecko-symbolický ráz. Odvrátit se od povrchního, pouze na estetiku zaměřeného pohledu k hlubším souvislostem. Chtěla bych touto prací ukázat jaký náboj a silné příběhy se skrývají za někdy nevzhlednou „kérkou“, či jednoduchým jménem. Romská tatuáž není ničím více, než je romský život samotný. Mluví o člověku a jeho světě, romské tetování je na jedné straně na první pohled chudé, jako romské obydlí, ale bohaté jako život jejich srdce.

9. Seznam literatury

- BOSÁKOVÁ, Renata: *Tetování žen*, DP na FSV UK 2002
- BUDILOVÁ, Lenka; JAKOUBEK, Marek (eds.): *Cikánská rodina a příbuzenství*, FF Západočeské univerzity v Plzni, 2007, ISBN 978-80-87025-11-6
- DEMELLO Margo, *Bodies of Inscription: A cultural History of the Modern Tattoo Community*, California - Duke University Press, 2000
- FERGUSON, Henry; PROCTEROVÁ, Lynn: *Umění tetování*, Praha- Rebo Productions 1998, ISBN 80-7234-028-X
- GIRTLEK, Roland: *Okrajové kultury: Teorie neslušnosti*, Masarykova univerzita, Brno 2001 ISBN 80-210-2728-2
- HORVÁTHOVÁ, Emília: *Cigáni na Slovensku*, Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied Bratislava 1964
- HÜBSCHMANNOVÁ, Milena; ŠEBKOVÁ, Hana; ŽIGOVÁ, Anna: *Romsko- český a česko- romský kapesní slovník*, Nakladatelství Fortuna 2001, ISBN 80-7168-619-0
- KŘÍŽOVÁ, Dagmar: *Tetování a jeho sociálně psychologické aspekty*, DP na FF UK 1996
- NOVÁČEK, Otakar: *Tetování a tetování*, Moravské nakladatelství, Brno 1937
- RYCHLÍK, Martin: *Tetování, skarifikace a jiné zdobení těla*, Nakladatelství Lidové noviny 2005, ISBN 80-7106-780-6
- ŠEBKOVÁ, Hana, ŽLNAYOVÁ, Edita: *Romaňi čhib- učebnice slovenské romštiny*, Nakladatelství Fortuna 1999, ISBN 80-7168-684-0
- ŠVECOVÁ, Anežka: *Působení Křesťanské mezinárodní misie u Romů v okolí Spišské Nové Vsi*, BP na FF Univerzity Pardubice, Pardubice 2008
- VODIČKOVÁ, Lada: *Kulturní fenomén tetování*, DP na HTF UK, Praha 2009
- ZRŮSTOVÁ, Lucie: *Tetování aneb vizualizace sebe sama*, BP na FHS UK, Praha 2008

Články v časopisech

KAPR, František: Tetování a jeho význam pro posouzení osobnosti mladistvých s porušenými sociálními vztahy, in *Československá psychologie*, Praha 1973; str.210-216

KOSTELECKÁ, Jana: Tetování – historie a současnost, in *Neon*, 2000, str.52-61

PODOLINSKÁ, T.: Čokoládová Mária – rómské kresťanstvo na Slovensku, in *Etnologické rozpravy*, 1/XIV, 2007, str. 51-77, ISSN 1335-5074

SALZMANN, Zdeněk. Jak se antropolog dívá na výtvarné umění, in *Český lid*, 1999, str.293-301

SINCLAIR, A. T. : „Tattooing- Oriental and Gypsy“, in *American Anthropologist* 1908/10 č.3, str. 361- 386

ŠIROKÝ, V.: Tetováž a smysl života, in *Protialkoholický obzor*, 1982, č. 17, str. 37-39

ŠNAJDR, Dušan: Pošetilost zvaná tetování, in *Praktický lékař*, 1981, č. 12, str.7

ŠNAJDR, Dušan: Společensko-medicínské aspekty tetování v současné společnosti, in *Praktický lékař*, 1984, č. 20, str. 770-774

VELKOBORSKÝ, Jan: „Problém tetování u kriminálních osob mužského pohlaví“, in *Československá psychologie* 10, 1966, č. 6, str.563-579

TÍŽIK, Miroslav: „Nie vždy sa človek vyzdobí preto, aby sa páčil iným“, in *Hospodárske noviny*, 17. ledna 2003, s. 17 - 18

Internetové zdroje

(Banerjee, Neela: *Russian Convicts Use Body Language of Their Very Own --- Prison Tattoos Spell Out Lives Of Crime and Establish The Hierarchy of Inmates*):

<http://proquest.umi.com/pqdweb?index=3&did=27810181&SrchMode=1&sid=8&Fmt=3&VInst=PROD&VType=PQD&RQT=309&VName=PQD&TS=1245139477&clientId=45144>

10. Seznam respondentů

- Respondent č.1: K.T. Rudňany 2007, přibližně 28 let
Respondent č.2: J.P. Hodonín 2008, přibližně 54 let
Respondent č.3: D.P. Rudňany 2009, 35 let
Respondent č.4: R.M. Rudňany 2009, 44 let
Respondent č.5: P.H. Rudňany 2008, přibližně 45 let
Respondent č.6: J.R. Letanovce 2007, přibližně 35 let
Respondent č.7: L.C. Rudňany 2008, 24 let
Respondent č.8: M.Č. Rudňany 2008, 24let
Respondent č. 9: N.C. Rudňany 2009, 24 let
Respondent č.10: P.P. Velká Lomnica 2008, 72 let
Respondent č.11: M.P. Velká Lomnica 2008, přibližně 25 let
Respondent č.12: V.T. Brno 2009, přibližně 40 let
Respondent č.13: L.P. Hodonín 2009, 28 let

11. Seznam příloh

Příloha č.1

N.C., Rudňany 2009, 24 let

No..od začiatku, napríklad jak som mala šesť rokov a ešte ocko žil, aj matka žila, jako celá rodina sme žily v jednom dome. No a jak už tuná prišiel otec, v Rudňanoch, lebo otec bol s tadiaľ, oni sa hádali a tak a tak, hádali sa a potom prišiel tuná otec. Potom ja som sa dopočula. Otec zomrzol, no a matka si zobrala onoho chlopa, žila sním. Potom bil ju ten druhý no a ona prostě mňa matka nemala rada, nadávala mi ,nemala som dobrý život, no a čo by som mala cigánit, chodila som tiež tak po.. , jak teraz moj brat. Nemala som z čoho vyžiť. No sestra mala, lebo ona už mala při tom frajéra a ja mňa matka vobec nemala rada. No a potom som fetovala, jak ma matka bila, mala som kamarádky, chodila som všade. Uvedomila som si, že ma nikto nemá rad, chodila som s kamarádkami všade, robila som si

len po svojom. No a potom matka mal na mňa nervy, volala na mňa kurátorka a potom mňa zobrali v šesť rokov v detském domove. Som plakala, že kde som. Prišla ku mne sestra ona tiež plakala aj brat, brat išiel v base jak ja som išla v detském domove. No a potom som bola zvyknutá na vychovateľkách, mali ma radi a ja som ich mala rada. No a potom už život išiel tak ďalej, potom mala som už 15 rokov som sa dopyčuľa že zrazu matka mi zomrzela. Išla som tam do Medzeva na návštevu ku matke, ešte žila, ešte som ju viděla. No a ona povedala, že aby som jej všetko odpustila, čo mi spravila, čo mi ublížila, že nechcela, lebo ona toho chlopa čo mala druhého, ona ho lúbila. Ale ten chlop on tak ju bil, tak ju mlátil, s prebáčením, že on ju vyrútil vonka nahý, tak ju bil. Prostě nemala som dobrý život, ona radšej jeho mala jak nás, vieš, matka. No a potom moja sestra si zobrala tiž už druha, potom už mala rodinu, deti mala, už žila si dobre. No a brat tiežý tak trpí jak ja ,on chodieval, on nemá z čoho, on dostáva peniaze ale on nemá z čoho, ta jeho frajerka, ona je taká, no proste že dostáva 11 tisíc a dve deti im už zomrzely a šest mu ostaly. Osem detí mal. Stále tak trpí až do teraz. Chodí po kontanieroch, nemá z čoho vyžiť brat. Tak bol jak ja. Potom som sa dopyčuľa, že matka zomrzela, tak som plakala, bola som aj na návštevu, na pohreb som jej bola, plakaly sme včstci. No a ešte teraz sestra a brat už ani sa nepítajú, že jak sa mám, alebo čo. Mne je lúto za nich, za sestročho za bratoch, jak je im. Jak som jej dneska volala sestre, ja som jej povedala, si počula, nie? Prečo si na mňa, na sestru nevzpomínaš, že kde som, prečo ja ň vždycky stále vzpomínám. Lebo ja napríklad, že mi nemáme nikoho a ona je ešte taká sestra, že..ona proste je taká, že sa viťahuje. Ona keď už žije tak...ona sa veľmi vyťahuje. Takú sestru mám. Brat práveže je taký chudobný, žije v chatrči, brat. Jak bol teraz v base, tak mu popálili cikáni chatrču. On si to sám postavil a mu popálili, chlapani, tam cikáni. No a potom som mala 18 rokov, no a to tá Nataša, vieš Majina sestra Nataša, ona prišla za mnou, chodila už ku mne na návštevu, aj otcov brat, chodili ku mne na návštevu a ešte som jej mame varila, že ona mi je babka. Oni si zavovali, že kde som, že kde sa nachádzam, lebo sa dopyčuľa, že som v detském domove a oni tam stále volali kurátorke. No tak našli ma, prišli ku me zrazu na návštevu. Ja som ich ani nepoznala, že kdo to sú, zrazu mám návštevu a ešte nikdy v živote som nemala návštevu. Ku mne nikto nechodili. No a potom oni mi donesli také cukry všeličo, varili mi, že ten je moj strýko, ta babka, som bola šťastná. Potom som tuná prišla, no a s Matúšom som sa stretávala už, chodili sme spolu už a tak sme sa dali do kopy. Som bola potom tēhotná. Potom mi zrazu

zomrzela babka, už keď som utiekala, zomrela mi babka. Najprv dēdo mi zomrzela a potom babka. Já už práveže nemám kam íť, lebo len sestru, brata a po mamine rodine já už nemám nikoho. Práveže brata teraz není doma, lebo vieš jako som volala sestru. Poviem ti tak, necigánim, až do Košíc, do Košíc išiel do kontajneroch . On keď vidí na svoje deti, on plače. Brata je taký, že nemá z čoho. Napríklad on dostáva 11 tisíc, ale on dlhuje cigánom, lebo tam v Medzeve sú také obchody, cigánské obchody a tam...napríklad moj brata po sto po dvadsať tisíc dlhuje. No tak cigáni...ale už jeden človek z tama zomrzela, ten taký najbohatší, zomrzela, už teraz nemá ani obchod, nič. Taký život som mala. Matka mňa prostě vobec nemala rada, ona si myslela, že ja chcem zlo. Lebo ja som jej vždycky stále povedala, že aby s nim nežila, lebo ona je chudobná, ona sa trápila, ona plakala, ona pila jak chlop, matka. A jej varím že: prečo piješ mami? Ona že čo staráš a to a to no ta. Potom som jej už ani slova nepovedal, robila som si len po svojom. Hovorím, tak ty ma nemaš rada? Ty máš rada len...akože frajér. Hovorím že me je za tebou ľúto, lebo si mi matka, ty si len tak robíš z nás, že mi ti máme rádi. Mi ti chceme len na dobrom a nie na zlom. Lebo práve já keď vidím, že ťa chlop bije, mne je ľúto, ja plačem za to. Ale ona ho prostě ešte mala rada. No taka matka, takú matku som mala. Hovorí mi, že keď otec zomrzela, tak si ho rad nemala, jak jeho. A čo prostě sme mali všetko, Ivana, pri otca. Mali sme všetko, čistotu, všetko sme mali, nič nám nechýbalo. Polaci sma byly. No už zomrzela otec, už sme tak trpeli. No a matka dostávala penziju, osem tisíc, osem tisíc dostala po otca. Ešte ani korunu mi nedala, nič. Varím jej že daj mi peněží. Že na čo ti peněží? Ved' mi treba na farbičky, na také veci, že do školi a to a to. Ona mi vobec nedala. Ona ma prostě vobec nemala rada mama. Mala rada len Janka, moju sestru a brata. Ja som robila na dobrom, ona stále chcela, ona si myslela, že ja jej idem na zlo. Hovorím že nemám lebo mne je ľúto. No matka ona pila jak chlop chlop pila, rad tancoval, zpievala, matka. Taká bola. To už teraz bude v júni 29.dvadsaťpeť roky.

No a tu tetovačku, to som bola v dětskom domove, mal som kamarádku, tota kamarádka bola biela. Ona mi tentovala. Hovorí že čo si chcem tentovať? Som varila, že dajaké srdiečko a v srdiečku vnuka, chcem aby tam bolo mama a Nast'a, moje meno. Mala som takých kamarádkoch, oni mi to spravili. Keď mi to robili, to bolo tuž, ihla, ihlou, tak bolelo, fest som plakala.

Kolko ti bolo?

Kolko som mala rokov? Tak 14 nebo 15, tak dajak.

Ešte žila mama?

Ešte žila právedže, ešte žila matka, keď som mala 14 až v 15 rokov zomrela matka.

Příloha č.2

P.P., Veľká Lomnica 2008, 72 let

Tam bola aj jedna, jedna taká kamarádka moja mi zrobila, no kamarádka moja v Bratislave.

- A biela bola?

Biela. Tož už ona na to bola naučená, vieš? Každému robila, ale také krásne robila, ja som nedala, také krásne jak teraz vidíš v televizory že sú vytetované, vyonačené. To chcela mi na celú ruku robit ihľu, ja som to nedala. A to..takú tuž kupíš a ihly no a z toho ideš len kúštik, to nebolí, no a už... Každému páči, každému nepáči...

...

Oni prišli sem, tu. Niektorý, neznam či sa bili či čo, oni sa bili žandaroch ja som to potrhala čo mali ty obleky všeccko som dala do pece. Žandáre to bol a to bol náčelník vieš tak keby povedal, ta ja som povedala..keď už bijú se, tak kemu môže dávať do očí tu slzák také malé deti čo sú, taký malý bol, maličký a on volal mamu slepý nevidím... Aj do basy byly všeccky za to. Zobrala som desku, také staré postelí som mala. Nie žandár, že ty máš také srdce jako ja, tak ty máš oblek na sebe, ja som to potrhala. Potom som zobrala desku čo som ho udrela, tak išla som zkusiť jak je, jak je no... Ja som mu dobre povedala , tak ty môžeš slzak do očí ktoré s tebu sa bijú a né také maličké deti jak on plakal za oči, tak za to som mala lútosť, tak som ho udrela, potom som išla. Čo skusila som, krásné, tam nie tak plano poslúchala som, robila som, peněží som poslala pre deti, obleky som kúpila, všetko, balík som poslala, no ta čo

- Čo ste tam robily?

Radiátory, čo je na pivo té onich bedne som bodovala, sedela som, bodovala som. Krásné a čo teraz. No a ešte jak som prišla doma, krásné A teraz že ešte lepšie. A pri

komunistoch jak som bola tak nesmela si spať na postel ne ne ne a teraz môžu celý den od ráno do večera možú spať. Blízko sme pracovali, toto som robila, toto som robila peneží som dostavala, kapesné som dostavala, všetko som poslala doma pre deti.

- A bolo prísne za komunismu v base, nie? Jak bolo?

Dobre, ale nesmela si spať, len tota mohla spať celý den, čo robí a čo splní plán roboty, vieš? A kto nerobí no ta nič. A jedna biela učiteľka z Prahy, ona bola jak ti poviem, ona zabila chlopa a jedno decko zabila svoje. Ona nebola obyčajná, bola z Prahy. Ale takú robotu jej dali čo jej tak bolo, to je taká, takú ťažkú robotu robil, do kopy ich dávali, ťažká robota jej dali. A ona bola ani neumívala si, nič a bola jak ti poviem. Ona bola v kancelárii v Bratislave, nebola taká vyučená dajaká bola a vieš jak, všivavá. Prišla výchovná po mne. Paní P. poďte, dam Vám kartáč a budete ju mať. Nedovolte sebe paní výchovná, ja nemám vši, aby som dostala od nej ja vši, no čo som, čo som ja, nie. A plno plno takto mala. Lebo ona dostala 28 roky... Ja som za náčelníka dostala rok Ja som prišla jak paní. Na mne keby si videla joj, nie tak jak teraz. Za mnú chodil chlop nie? Deti som mala už, o deti sa staral. O deti sa staral, ku mne chodil.

...

Předtím byli dobré při komunistoch, ale teraz nie, mne sa nepáčí toto tie mladé joj, ešte horšie. Nikdo nerobja, celý den doma. A my? Len drely sme jak kone. Z čeho by si vyžila, keby si nerobila a teraz oni len na toto, na toto čo dostanú na poštu. A už málokdo dostane peniaze, lebo všetci sú podnikatelja, zobrali a teraz už nerobia. a všetko štát zobral, čo mi z teho, že je to podnikateľ a nerobím nič...

V Grand hotel som robila, varila som, čo treba pre hosti, varila som, aj umívala som.. tak len halušky, pirohy, také niečo, guláš, to som všetko varila. Ale Tatry keď tam sebe sedíš ten vzduch, taký fajný vzduch je tam. Velo velo ľudí boli aj ruky ma bolelo. Sezona bola, Nemci, Maďary. Manžel bol tu na železnici, skladník bol, pochodkám bol všetko, prádlo vydal, mydlo vydal, všetko. Ale takého jak ja som mala chlopa robotného, to sa nedá ani povedať. To ani nebol taký tu, nie nie nie. Ja som sebe zobrala takého muža, čo dobrá rodina bola, vieš?

...

Příloha č.3

D.P., Rudňany 2009, 35 let

- Noo..., kaj avka akana pes del te vitetinel?

Šaca, Šacate

- A čo... So tute... tin džás, hoj tuke te vitetinel kada ?

Ta dikhl'om pala aver, ... pala aver, ta mange ... kerde, na? B'odá kamavas he me kada, sar ... he kadaj e Avča, ta kamavas he me. Lebo man kada na has, ta diňom mange te kerel vaš kada, hoj t'avel mange lače.

- A savo *významos* pr'oda, hoj diňal tuke te vitetinel kada?

Ta *významos* na has, aľe *prostě* me dikhavas pre aver čhave, sar tetinen šukares, ta diňom... he mange

- ... has šukares?

Hej!

- Tys povedal, že sis vyntoval v Rožmberku, ale čo na to hovorí..., aľe so pr'oda phenen o manuša?

Lebo o manuša phenen,lačhes vizerinel

- A tiri daj, tro dad, tiri rodzina?

...na phende nič, lebo jon na džanenas, či mange diňom lebo na diňom. Ča me miri jekh ... mange diňom kada

- ...khere, že sar o daj hin kada oj kavka..

Ta jon phenen o kher šukares hin!

- šukares?

Šukares. Lebo vetšinou andre harešta, andre harešta keren peske o l'udos, hoj t'avel šukares.

Lenže vaš kada počinen.

- za to sa počines hi?

Hej

-

...lebo kamavas kada, lebo te na kamavas, ta na diňomas, aľe me kamavas.

- A pačisaľol pes tuke?

Hej, mange pes pačisa'ol.

- Phen mange, sar salas andre harešta, sar tute tetinela, sar tute bavinla?

Ta bavinlas man kada a jekh obrazkos, pak .. dujto, treto, čtvarto obrazkos pokadin calo, he (smích)

- A phen mange vareso pribehos vaš oda, sar oda has...

M: Ta vaš soske - vaš o kašta man phandle, a me so kerđ'om? Drahota, no ta čorel kaštora na, bo fađ'inas le čhavenca le kaštorenge mange, no a i'om a ..dikhlhe man.

- Povez mange sar o predžidzil'al andre harešta? So kerehas?

Ta so andre harešta: nalačhes, nalačhes andre harešta, lebo bari bokh, bari bokh,... chudehas - jekh maro, paš'ekica... calo džives, me na lačhes andro harešta , rado..khere som. Imar... harešta ..kamel te chudel. Mange has od osemnásť roky, mar mange tridsať peť roky furt pal o herešty

- Phen mange sar tuke te vitentinelas ...obrazky...pre dživehas?

Dukhalas man pätnásť... kerlas mange.. ta imar lačhes feder vizerinel

- ...?

Me kamavas aver obrazkos vaš o love ta furt..

- a bavinlas tuke

Bavinlas kada furt. Od pätnásť rokov . Prvo obrátkou Dubnica, Šaca, Ružomberkos, no.. Dubnica, Ružomberok a Šaca. Kale mange diňom.

- ...varesava obrazkos...phenava

Ta kada pervo obrazkos, pervo obrazkos

- no ta ten bol prvý...

Ta pal e novinka, cez novinku no, tu pretočim a - A kdo to je?

Ja by som si.. toto ona (jeho žena) je tu, tu som si dal...tuto mám Ježíša. Tu je napísano „Ježíš pomoz mi“, tu som si dal... tu mám najvetšie, najviac bolelo tu, lebo to je citlivé a to tažko a ešte toto horšie, na to brucho. A to je drahé.

- Čo si za to dal?

Dal som dva kávy, tabák... zadarmo ti nemožú robiť.

- A esťe jak to robí?

Zavazajú ihlí, hej to pätnásť ihlí a toto ... tym kombajnom, na strojčeku, taký strojček majú tam a potom na to trafo a potom s tímto robia. To opuchne potom..

- A dozorcí a tak, ví o tom?

Oni nič nemajú proti tomu

- A nějaké infekce a také..?

Nie, nie ,to je taký masť to spravíme, že nebude nič z toho. Už to bolo aj opuchnuté lebo to ihli a dakomu spravia a to opuchne a to je infikované, podľa toho spáli ti ihli, spáli sa to a potom môžeš urobiť, pokiaľ nemáte spálené ihli, tak to nemôžete robiť. Taký obrázok a dva kávy a tabák jeden, drahé. Už ani nechcem, lebo to ani nedobre vizirá. Poprvé, keď som išiel, tak mňa to bavilo, lebo som videl ostatné ľudí, tak som si spravil aj ja...

- A to sa propašuje tuš?

Hej , to sme boli vonka, tak sme kúpili. A musíme dať do toho kvapky očné, potom keď dáme do toho kvapky už je lepšie.

....

V base je nuda, nuda, veľmi nuda, niekedy sa dalo, ale teraz sú drahoty- jeden tabák sto kokun ta, vďaka bohu, že nefajčím, tak to je dobre. No ale to sú tam drahoty. A k tomu potrebuješ jesť a aby si mal kávu, bez kávy a bez všetko, tak by si nevydržal. Tam celý den zavretý. Tam 64 ľudí na baráku sme boli, to je nuda, veľmi nuda, vďaka Bohu, že som sa dostal vonka, lebo, som robil v Šace, v Rožmberku a v Dubnici. Ja som mal voľný pohyb, tak som už dostal chodiť už. Ale väčšinou v Ilave keď som bol tam už je horšie, tam sa zabíjajú, tam bi som ani nešiel, tam vraždári sú. 15, 16 roky tresty majú. To sa už nedá tam, ale tu hej ešte

...

On mi povedal, keď máš tovar, tak ti spravím, bez tovaru sa nedá. Tak mu dám ten tovar a on mi to spravil.

...

Keď ideš prvý krát v base, tak už ťa poznajú, podľa toho, že máš odsedené viac, podľa toho keď máš obrázku, a keď nemáš, tak si prvý krát v base. Ale keď už máš obrázky tak už na tebe vyzerajú, že to je starší mukel, majú rešpekt prostě.

....

Překlad:¹¹

- Kdy a kde ses nechal (poprvé) tetovat?

V Šaci¹²

- Co tě k tomu přivedlo?

Viděl jsem to na jiných, tak jsem si to udělal....Chtěl jsem stejně...

- Jaký to má význam, že sis to nechal vytetovat?

Význam to nemá, ale prostě jsem viděl na ostatních, že mají pěkné tetování, tak jsem si to nechal taky.

- Co na to říkají lidi?

Říkají, že to vypadá pěkně.

- A tvoje matka a otec?

Neřekli nic, protože oni nevěděli, jestli jsem se dal tetovat, nebo ne.

...

Chtěl jsem to, protože kdybych nechtěl, tak si nedám, ale já jsem to chtěl. Mně se to líbí.

- Řekni mi, jak ve vězení tetují, jak tě to bavilo (jak se ti to líbilo)?

Bavilo mě to, (nechal jsem si udělat) jeden obrázek, potom druhý, třetí čtvrtý, dokud nebudu (potetovaný) celý.

- Řekni mi o tom (tetování) nějaký příběh.

...drahota, tak jsem ukradl dřevo, nechtěl jsem, aby mrzly děti, tak jsem ukradl dřevo, ale chytili mě.

- Řekni mi jak jsi prožil ve vězení, jak bylo?

Tak jak ve vězení: špatně, špatně ve vězení...velký hlad, jeden chleba, paštika na celý den. Je špatně ve vězení, radši jsem doma. Už se do vězení nechci dostat. Od 18 let, mám 35 furt jsem po věznicích.

...

Chtěl jsem jiné obrázky.

- A bavilo tě to?

Jo, bavilo mě to furt. Od 15 let. První obrázek v Dubnici, Šaci, Rožmberku..

¹¹ Text je špatně srozumitelný jednak proto, že je v romštině či ve spišském nářečí slovenštiny, informátor mluví rychle, je tam hluk z venku, křik dětí apod. V některých případech tedy nepřekládám doslovně, ale parafrázuji, aby byl v co největší míře zachycen smysl výpovědi.

¹² Kriminál v Šaci se nachází nedaleko Košic

- Řekni něco o nějakém obrázku.

...

Příloha č.4

R.M., Rudňany 2009, 44 let, odsezeno zhruba 16 let

...

- No,..kaj a kana tuke diňal te vitentinel kole

No ta paš o komunisti

- Ale kaj avka, andre savi herešta?

No ta ko Martinis, ke Šaca, ko Rožmberkos, Il'avate...

- So tut...te vitentines?

No tak oni ...pes tentines nas avri, na na sos te kerel, ta ča ..te kerel vaš o tovaris. Teraz mám tovaris...

- soske že, sako jekh herešta ...te vitentimen?

Ta, bu'i na keres, nuda,...na džas pre vichádzka, vichovatelis phenel..pre vichádzka.. trin štar bachara, džas pre vichádzka.. deset minut pal avas ando izbi. Džas te večera, džas pro dilos, pal o dilos aves upre pale izba a to nuda. Musíš sebe tentovať. Keď vidíš, že on je tentovaný a keď máš tovar, ale ty musíš sa tentovať

- Savo vyznam upral..

Odaj so rat dikhel kaj jon tentiman ..čisto celos, tovaris bu'i na keres.. pal izba a dikhel kaj jon tentinel .. tu tentinel ..pre ..džives

- Soske phenes tiro dad...khere..soske phenes tiri rodina, tiri daj?

Ta so manuša phenel?Ta nič

- ...

No ta herešta, herešta...

- O Roma ta so phende

No ta, žandaris.. čisto celos..na dikhel..čisla tentinen.ča akurát...thovel

- ...

...mange džungl'om

- Pačisa..

No ta andro herešta so kerehas? No so kerehas?

- ...

No a kaj?

No a so buter avľa ..buři mange. Keď je robota,..ale toto nemožu sebe tentovať, ale keď do izbi si, to nuda.

- ..mange pribehos,..soske džal tuke tentinela, ..pribehos andre herešta sar predživel..tuke tentinenas

...Tentinas avri. Paš o pro haďos, tri džene man dža tentinenas. A me kada nasvaľil'om, oda šunes upre

- ...

... tuš,tušeja, na? Sar tu tentinel ča tuš.

- Ale...

Tumenca? Ta pandž, štar suva...strojkoha,..keď nane suva, tak strojkoha, stroj...keres buři, nuda pre tute, keď vidíš, že on je tentovaný ale ty musíš byť tentovaný

- ...Te vitentinel koda znakos Slovenskej republiky?

...Kada mange...

- ...herešta sar tuke has?

Mange čisto celos...

- Ale koda znakos, ako že...

Kada znakos..gejľom potetoval.mange diňom koda znakos. Kada te kerel kaj občanka

- ...občansky?

Hi, hi

- A tady ty slzy čo máte, to čo znamená?

A toto som viděl že jeden cikán, že má on to tetované a ja som sebe..idem ale ja. A som sebe dal toto tetované dal plakat že ako na ženu,no. ...a toto mi išlo dolu. toto bolelo fest

- ...keď ti to spravili?

To ani necítiš. Raz sebe dáš jednu, jednu toto a už ani nebolí. ... Už ani nebolí nič

- Aj ti nečo dali proti bolesti?

Nie, to bachári nikto nemože znať či ideš sa tentovať. Jeden musí dať pozor, že bachár nepríde, keď ide bachár, že by tentoval, tak já dostaněm 30 dní lebo mesiac.. Ale to ten čo

mi tentuje aj ten čo dáva pozor. Musíš dať pozor. Vidíš že bachár príde. A naráz v kopke..Že už ide Už ideme na postel

- A za komunismu jak bylo, ve vezení

Na komunistoch ešte lepšie bolo ...Po komunistoch tak bolo: peněží si mala, jedení si mala, nákupy si mala, ale teraz ideš do basy, bo ideš na súd,hej? Zrobí tebe papiere ešte toto musíš zaplatit. A keď nebudeš robiť.. nemáš robotu a žena toto, tie peneží, čo pošle, musí...

- A ve vězení za komunismu bylo horší nebo lepší

Ta komunisti bolo dobre, ale tetraz, keď idete, že robota niet, Keď ideš do basy, na súd, tote papire, čo robja..... Žena me bude poslat peněží do basy, hej že mi stiahnu dolú. Keď sebe robím do roboty, oni automatika mi stahnú dolú peneží. Keď nerobím a žena mi pošle tote peť alebo tisíc korun, tak na poli. Dva tisíc zoberú, 250. A za 250 nákup sebe nebudeš kupiť. Teraz káva kelo stojí, káva kelo stojí? A teraz zápalky, dopisy a pěro? To vychádza na 150 korun? To ešte mi bude chýbať. Musíš sebe druhého kamaráta, ten má nejaké dopisy, od neho zobrať. Tote tri štyry dopisy, keď neznáte čítať, písať, tak kamarát musí napísať, já musím diktovať žene, čo já potrebujem – higieny, toto, mydlo, dopisy, dačo najest', toto. A keď nemá koruny? Akorát že deťom celé mesiac nebude mať čo jest, no jak?

A..tak povedajú:...máte děti? Prečo si prišiel do basy? A prečo si prišiel ukradnúť?

- Čo si ukradol?

Ta ja som zobral toto..bakri ..ovce.

- A kvoli čomu si vzal tie ovce?

Ta nemali čo jest, deťom, deti Tak musím, toto urobiť.A jeden cigán na me povedal, bo on videl, prišiel ku policajty, jeho zobrali,...Me uvidel, že on doniesol tri štyri ovce. A on prišiel policajty. Robili som za pet tisíc. A tak som išiel do basy. Dva roky a pol.

-A za drevo si tiež sedel?

Za drevo tiž, za bitku tiž, som išiel. Ja som mal 21 roky a do štyriatku som sedel

-A za komunismu za čo ste sedel?

Teraz povedám, že bitka...ale teraz som doma už tri roky alebo štyri alebo peť roky som doma. A už lepšie trimem, no. Ja sa bojím už do basy ísť, lebo mám osem detí, no...

- Teraz kolko máš?

Teraz v maju budem mať 44 roky, sedem roky budem domu no.Už ani nechcem ist' a tam budem zomret? Do basy? ..Neznám, ja teraz mosím rozprávať. Príde taký, že možem zobrat' aj do po..dneska lebo kedy..Ja sa bojím už do basy

- A ešte čo by si si dal ešte niekde vitetovat

Nie už nie, ja nemám miesto už, ja mám od nohy a celé tetované, ale já sa hambím, bo...

- Má celé celé telo, no..

Já mám celé telo až na nohy, ja sa hambím...

...

Překlad¹³

- Kde a kdy ses nechal (ses dal) tetovat?

Za komunismu

- A kde, v které věznici?

No, tak v Martině, v Šaci, v Rožmberku, v Ilavě

- ...

...nebylo co dělat, dělá se to (tetuje se) za zboží

- Proč je každý vězeň potetovaný?

Není práce, je nuda, ...nechodíš na procházky, když jdeš na procházku (jsou tam) tři, čtyři bachaři, ... za deset minut jdeš zpátky na celu. Jdeš na večeři, jdeš na oběd, po obědě přicházíš zpátky nahoru na celu a to je nuda. *Musíš sebe tentovat'. Ked' vidíš, že on je tentovaný a ked' máš tovar, aj ty musíš sa tentovať'*

- Jaký význam má nechat se tetovat?

...když na někom vidím, že je potetovaný...

- Co na říká tvoje rodina?

Nic na to neříkají, co by říkali?

Co dělat ve vězení, no co dělat?

...

¹³ Viz pozn. č.11

- Řekni mi jak ses nechal tetovat, jak jsi přežil ve vězení?

Ležel jsem na posteli, byli u toho tři lidi..., onemocněl jsem...

Tetuje se tuší, tak čtyřma pěti jehlama, když nemáš jehly, tak strojkem...

...padne na tebe nuda, když vidíš, že on je tetovaný, i ty musíš být tetovaný...

- ...(sis nechal) vytetovat znak Slovenské republiky?

...nechal jsem si to vytetovat, to je z občanky...

Příloha č.5

Rozhovory (viz výše) a ostatní fotografie viz CD příloha